

ЕПОХА КУЧМИ ЗАВЕРШУЄТЬСЯ

Леонід Кучма був Прем'єр-міністром із 13 жовтня 1992 по 21 вересня 1993 року. Понад десять років тому, 27 липня 1994 року, він обійняв посаду Президента України. Два з половиною роки президентства його попередника — Леоніда Кравчука, який своєю владою користувався досить обережно, не визначили напрямку розвитку країни і, фактично, стали підготовчим періодом для приходу до керівництва молодого неусталею державою ділових прагматичних людей, які добре знали, навіщо їм потрібна влада і як нею скористатися.

ЩО БУДУВАЛИ?

На правління Кучми припадає більша частина незалежної історії країни. Обсяг його конституційних повноважень, масштаби неформального впливу безпрецедентні для сучасної Європи. Його владарювання, фактично, стало експериментом із розбудови держави й реформування, що здійснюються згори при відмові від широкого консенсусу та без публічних дискусій і визначеного проекту.

Загальна спрямованість і стиль дій усього державного механізму виявилися глибоко персоніфікованими. Про команду однодумців Президента говорити можна тільки умовно. Його оточення мало впізнавані риси, але не було стабільним. Прем'єр-міністр Віктор Янукович — восьмий голова уряду за два президентства Кучми, Віктор Медведчук — п'ятий керівник Адміністрації Президента. Масштаби перестановок кадрів на рівні віце-прем'єрів, міністрів, керівників державних комітетів і служб, голів адміністрацій в областях обраховуються багатьма десятками. Більшість державних мужів із цієї обойми, однозначно зацікавлені в збереженні системи, яка дозволяла їм експлуатувати національні ресурси, відверто конкурували чи навіть ворогували між собою.

Президент здійснював великий вплив на формування політичної та управлінської еліти. Але ще більше значення має той факт, що

ПОГЛЯД

фото Ганни Оберської

при ньому і за його участі в Україні сформувалися кланові політико-економічні угруповання. Лідери найбільш потужних із них набули всіх ознак олігархів і стали в цій якості його основною опорою: і в політичному, і в фінансовому, і в державному, і в особистому вимірі. Водночас вони широко використовували його самого у своїх інтересах. Бізнесмени, що зрослися з владою, і вища бюрократія, що робить бізнес на владі, стали основними архітекторами політичного режиму на чолі з Леонідом Кучмою.

Характерна риса його правління — постійна боротьба за розширення повноважень і позбавлення контролю й відповідальності. Ще зовсім не досвідчений політик Леонід Кучма, йдучи у відставку з посади прем'єра, визнав, що його уряд провалився. Але, зайнявши президентське крісло, майже ніколи не визнавав своїх помилок, перекладаючи вину за неефек-

тивні дії влади на уряд, парламент, опозицію, міжнародних партнерів чи посилюючи проблеми. Президент воював із Верховною Радою й особливо страждав від того, що був обмежений у можливості її розпускати. Це було єдиною суттєвою вадою в арсеналі його повноважень, яку він наполегливо намагався ліквідувати. Де-факто, він не дав утвердитися розподілу гілок влади, підпорядкувавши собі парламентську більшість та судову систему.

Кучма поступово набував значного досвіду керівництва. Проте, по-перше, це був, передовсім, досвід посилення влади та її використання в інтересах вузького кола осіб, по-друге, це був досвід консервації посткомуністичних соціально-економічних реалій і фактичного ухилення від реформ. Він правив

Закінчення на с. 4–5

Сьогодні в номері:

**Заява ВУТ
«Просвіта»**

стор. 2

**Хто володіє
не володіючи?**

стор. 6

**Молитва
має бути
справжньою**

стор. 7

Трипілля

стор. 8–9

**Енергія
культури**

стор. 10

**Серед
мамонтів
і метеликів**

стор. 12

**Класика —
імідж
держави**

стор. 14

**Таїна Ірини
Жиленко**

стор. 15

ПЕРЕДПЛАТА 2005

ПОДАЛЬША ДОЛЯ ПРОСВІТЯНСЬКОГО ТИЖНЕВИКА
У ВАШИХ РУКАХ!

СЛОВО — **ЦЕ ВАШ ВИБІР!**
ПРОСВІТИ

РАЗОМ
ПЕРЕМОЖЕМО!

ВАРТІСТЬ ПЕРЕДПЛАТИ

НА РІК	37 грн. 86 коп.
НА ПІВРОКУ	19 грн. 18 коп.
НА МІСЯЦЬ	3 грн. 41 коп.

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС
30617

НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 557 133 грн. 20 коп.

Закінчення. Початок на с. 1

країною, не маючи стратегії і навіть чіткого бачення національних пріоритетів. На певному етапі це стало суттю його політики. Половинчатість, невизначеність, непослідовність, поспішне “корегування курсу реформ” дозволяли збити шкалу оцінок, утруднювали порівняння зробленого та обіцяного.

Вірогідно, що Президент широко прагнув зробити свою країну успішною. Але це входило в протиріччя з іншими — вочевидь, більш потужними й краще артикульованими “людськими” бажаннями. Його задовольняла велика особиста влада, те, що він перший і головний. Тоді як ті, хто його оточує, навряд чи дуже тішилися просто від того, що вони “поруч із Кучмою”. Інтереси цього оточення концентрувалися в меркантильній площині й не надто співпадали з загальнонаціональними.

Він не опирався оточенню і, врешті, здійснював те, що було легше. Групові стратегії та механізми забезпечення їхнього процвітання відпрацьовувалися наполегливо, і в них Президент також був ключовою фігурою. Віктор Ющенко, його головний опонент останніх років, вважає, що правління Леоніда Кучми в Україні стало особистою драмою Президента. Йому не тільки не вдалося здійснити системних реформ, про які він постійно говорив. Його позиція стала причиною того, що демократичні й ринкові перетворення не отримали необхідного імпульсу та були згорнуті. Причому, згорнуті саме тому, що становили загрозу для правлячої верхівки. Саме з ним закономірно пов’язують інші серйозні хвороби держави й суспільства: пригнічення народної підприємливості, ініціативи, згортання процесів соціального оновлення, дискредитацію незалежності, марнування безцінного історичного часу та потенціалу нації.

ВІН ВОЛІВ ПРАВИТИ

Водночас питання про особисту відповідальність не таке просте, як може здаватися. Кучма, беручи до уваги українські реалії, не був випадковим переможцем у боротьбі за владу. Для змагання за неї в тих конкретних умовах він був добре підготовлений: у 1994 році українське суспільство ще не висунуло нових загальнонаціональних лідерів. Передовсім, це пов’язано з тим, що в країні не відбулася зміна політичної еліти; її часткове оновлення не забезпечило потрібних націй перетворень і не сприяло формуванню нових, більш високих вимог до лідерів. До того ж, уявлення про те, яким має бути Президент, іще не склалися. Лише згодом, коли відбулася концентрація влади й закріплення за її виконавчою гілкою надзвичайно широких прямих функцій, невідповідність ролі та потенціалу першої особи держави стала очевидною.

Другий Президент від початку не мав і не зміг набути знань, широти поглядів і розуміння завдань, які стоять перед країною. При цьому він виявив рятівну для себе відсутність самокритичності. Не могли прислужитися йому й ретельно відібрані радники та експерти. Протиріччя вирішувалося в інший спосіб: Президент, по-перше, почав — наполегливо та без успіху — пристосовувати об’єкт управління, тобто Україну, під себе, по-друге, — знехтував багатьма актуальними проблемами, замовчуючи їх та займаючись більше справами “двору”, аніж держави.

Неналаштований і нездатний бути справжнім лідером і системним керівником, він волів саме **правити**. Однак і тут у Леоніда Кучми виходило не все. Він сповна утвердив свій авторитет серед бюрократії, в масштабах політичного істеблшменту, але не серед населення. Більшість громадян переважно сприймала його не як найбільш гідного, а як менше із зол, рейтинг довіри-недовіри до нього завжди був від’ємним. Політика Кучми ніколи не знаходила широкої свідомої підтримки населення. Ті, хто звик поважати начальство, віддавали шану, передовсім, його посаді. Донедавна він не надто цим переймався — адже в країні була відсутня дієздатна опозиція. Він ніколи не мав сумніву щодо власного права, у тому числі й морального, керувати державою і відчував дискомфорт лише від того, що з’являлися недостатньо контрольовані й відносно популярні претенденти на лідерство.

Він явно не дотягував до опанованої більшістю його колег у пострадянському просторі ролі “батька нації”, яку, за своєю ментальністю, готові були сприйняти мільйони українців. Цим він частково стримував прояви патерналізму, прискорював розв’язання ілюзій стосовно соціальних гарантій, підштовхував до підвищення особистої активності та відповідальності громадян, водночас знижуючи рівень патріотизму та посилюючи розчарування результатами незалежного розвитку.

Українська мова, так само, як і національна історія та культура, залишилися для нього чужими. Це дуже утруднювало досягнення психологічного контакту. Очевидно, що він не завжди повною мірою розумів те, що йому писали, а як тільки відривався від текстових заготовок, перетворювався на обмеженого “червонного директора” з дрібними думками, бідним словниковим запасом і примітивною аргументацією. Його російська чи суржик теж не рятували ситуацію. Той “спражний Кучма”, який постав на плівках Мельниченка, врешті став органічним додатком до свого публічного іміджу. Він не виявив ні тієї природної мудрості, яка могла б замінити освіченість і компетентність, ані того колориту й органічності “людини з народу”, які зробили б його зрозумілим і близьким для простих українців.

Леонід Кучма був і залишається радянським космополітом, людиною, нездатною розуміти, відчувати й уособлювати Україну. Його обережність у питаннях міжнаціональних відносин, історії, мови, дозволяла уникати загострень, але гальмувала національну та громадянську самоідентифікацію та консолідацію, формування політичної нації. Він сам виявився нездатним і не давав іншим творити самобутню сучасну державу.

Саме ці якості не дозволяли йому бути справжнім європейцем. Декларації щодо європейського вибору та відданості демократичним цінностям у його виконанні завжди й одразу викликали недовіру. Цікаво, що потім це справді підтверджувалося його практичними діями. Систематичні порушення демократичних норм, у тому числі — під час виборів, породжували сумніви у легітимності його влади. Скандали, що супроводжували його правління, давали привід до його міжнародної ізоляції. Леонід Кучма регулярно потрапляв до списку ворогів демократії та вільної преси, корупціонерів, що їх регулярно створюють авторитетні в міжнародній спільноті недержавні міжнародні організації.

Однак він і поза тим був “іншим” або не відповідав жодним ментальним, культурним і моральним характеристикам, які є нормою для керівників країн демократичної спільноти. Він не лише неодмінно програвав у порівнянні з тими, з ким вів переговори, а й унаслідок низьких особистих можливостей завадав шкоди партнерському потенціалу держави, знижував її імідж. Зрозуміло, що ці обставини не створювали незручностей, проте так само призводили до втрат у спілкуванні з лідерами пострадянських держав. Зокрема його особиста нездатність відчувати себе рівним Сльцину чи Путіну є одним із основних чинників, які закріпили за Україною статус молодшої сестри Росії.

КЛАСИКА АВТОРИТАРНОГО РЕЖИМУ

Чи є підстави оцінювати президентство Леоніда Кучми як випадковість чи нещасливий жереб країни? Його особисті якості, безумовно, були б на заваді в боротьбі за владу в будь-якій демократичній державі з розвиненим громадянським суспільством і політичною культурою. У нашому ж конкретному випадку Україна 1994-го і, певною мірою, 1999 року була загалом гідна свого керівництва. Численні слабкості Президента відображають характеристики країни в тому її стані, в якому вона отримала незалежність. Створена під орудою Леоніда Даниловича модель організації та функціонування влади набула очевидної антинародної спрямованості, але це довгий час сприймалося, говорячи словами Салтикова-Шчедріна, як “попущення Господнє”. Розрізненість протестів, глухе невдоволення, брак організованого опротиву й контролю з боку суспільства, так само, як і традицій та нового досвіду, уможливили довільність, якщо не свавілля в державному будівництві та використанні державних механізмів.

Владу було сконцентровано не просто в її виконавчій гілці, а безпосередньо в президентській вертикалі, що фактично перебуває поза сферою політичної відповідальності. Створення своєрідного варіанта центрального комітету комуністичної партії, так само, як і системи приватних зв’язків, було цілком закономірним. Перетворення Адміністрації Президента в другий, причому, головніший, уряд, стало першоелементом української президентської республіки. Другим таким елементом є розгалужена й досить ефективна тіньова система влади. Вона також цілком президентська, тільки до республіки вже не має жодного відношення. Влада стала об’єктом приватизації, роздвоїлася, частково втратила власне державний, публічний характер. Зокрема це породило такий феномен як адміністративний ресурс, власне, форму переорієнтації діяльності державних органів на обслу-

говування індивідуальних і вузькогрупових інтересів на шкоду суспільним.

Паралельно і досить природним шляхом відбулося зрощування бізнесу та влади, а олігархи поставили під контроль бюрократичну систему в центрі й на місцях. На завершальному етапі президентства Кучми вони практично створили дублюючу систему підпорядкування силових і контролюючих органів і цілком убезпечили себе від ризиків, пов’язаних із політичною кон’юнктурою, як це спостерігається в Росії. Водночас, під управлінням окремих кланово-олігархічних угруповань через специфічну розстановку кадрів та шляхом регульованих виборів опинилися райони, міста, області, а також відомства, галузі виробництва. Цей процес за впливом на соціально-економічну й політичну ситуацію можна цілком порівняти з непрозорою приватизацією окремих підприємств і компаній. Він створив розгалужену мережу напівфеодалних наділів, особливих прав на збирання данини, надав системі непублічного панування над країною і її експлуатації практично тотального характеру.

Така влада може почувати себе в безпеці тільки за умов незмінності. Вона закономірно прагне обмежити будь-який публічний вплив, забезпечити фактичний пріоритет тіньових механізмів ухвалення принципових

їхнім спільним стратегічним завданням є системне форматування інформаційного простору, розповсюдження відібраної та відредагованої інформації, маніпулювання масовою свідомістю, пропаганда конформізму. Як наслідок, суспільство протягом багатьох років не має повної правдивої картини ситуації в країні та її міжнародного становища. Система медіа не виконує важливих для суспільства й небезпечних для чинної влади комунікативної та посередницької функцій. Візитівкою режиму стала патологічна несамостійність, страх правди, ставка на обдурювання партнерів, дезорієнтацію та зомбування власних громадян.

Чинний політичний режим вирізняється тотальним розходженням між деклараціями й реальними діями. Це не дозволяє віднести його до числа так званих керованих демократій. Для цього його провідникам бракує впевненості і, як наслідок, — відвертої визначеності. Режиму бракує офіційної ідеї, заради якої він начебто діє так, як він діє. Скажімо, в Росії авторитаризм виправдовується як засіб забезпечення державної величі, історичної місії нації; Олександр Лукашенко жорсткими засобами гарантує соціальну справедливість і навіть збереження народних традицій. В Україні свавілля владної верхівки обґрунтовується щоразу в окремий спосіб. Відносно уні-

ЕПОХА КУЧМИ

рішень і таким чином зведення демократичних процедур до формальності. Бюрократизація, корупція, тобто своєрідна класика авторитарних режимів, хоча й набули всеохоплюючого масштабу, стали лише доповненням до способу владарювання, що утвердився. Суттю політичного режиму стало зняття “для своїх” обмежень, які накладаються законами, захист власного беззаконня за допомогою державних механізмів. Він починався і в політичному, і в економічному вимірі тоді, коли законодавча база не була розвинута, мала чисельні лакуни. Надалі ускладнення законодавства супроводжувалося вдосконаленням системи його вибіркового використання і всіляких виключень, що змінювало саму уяву про роль права і законності. Набуло розповсюдження особливе “містечтво застосування” законів, прислужництво з боку кишенькових судів.

Разом із тим посилювалося лицемірство і цинізм носіїв влади, формувалася небачена система подвійних стандартів і демагогії. Фактично, було розбудовано систему приховування реальних дій влади і нав’язування штучних інтерпретацій суспільно значущих подій. Проблеми свободи слова і засобів масової інформації, які стали ще однією з характерних рис української держави, мають глибоке коріння. Найчастіше обговорюються випадки переслідування незалежних ЗМІ, переслідування журналістів, інформаційна блокада опозиційних сил. Проте це є лише другим за значенням, радше оперативним завданням провідних медіа. На цьому рівні даються взнаки різні підходи й орієнтири окремих власників ЗМІ.

версальна ідея стабільності та злагоди є непереконливою.

КУЧМІЗМ ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ ТЕРМІН

Демократичні процедури в кучмівській Україні постійно порушуються не тільки по суті, а й за формою. При цьому порушення відбуваються не за чіткою системою, як це спостерігається в Білорусі чи Росії, а в різний спосіб. Інколи, як у мукачівському випадку, це набуває ознак фарсу. Очевидно, що реальні можливості Президента не дозволяють йому ефективно контролювати власне оточення, й у владного механізму є декілька користувачів, а сам процес здійснення влади є не надто керованим. Це надає політичному розвитку країни протягом президентства Кучми певної специфіки.

Кучмізм, як спеціальний термін, навряд чи може претендувати на те, щоб перетворитися на розповсюджений і вживаний у суспільствознавстві. Але на етапі підбиття підсумків останніх десяти років розвитку країни застосуємо його як певне узагальнення. Очевидно, що він є явищем посткомуністичним, виник і формувався внаслідок неготовності суспільства розвиватися за більш досконалою моделлю. Певний час кучмізм не мав альтернативи, але й не виявляв усіх своїх вад. Необхідність зміцнення незалежності й розбудови держави частково примирювали з ним багатьох представників демократичних сил. У країні, як і серед міжнародних партнерів, існували сподівання на демократичну еволюцію режиму, що істотно пом’якшувало крити-

ку української політичної практики.

Кучмізм — безумовно, продукт колективної творчості. Президент був одним із співавторів, але при цьому не був ані ініціатором, ані ідейним натхненником. Його вплив на розвиток країни був значним, проте Кучма скоріше був функцією, а не особистістю. Він надовго затримався при владі, передовсім, завдяки тому, що виявився зручним, підходящим для найбільш активних і прагматичних груп бюрократії та бізнесменів. Так, він неодноразово доводив, що ним не можна керувати, на нього безглуздо тиснути, але його самостійність мала очевидні обмеження. Оточення формувало самого Кучму і за його допомогою створювало особливу модель владарювання. Кожний зокрема з його оточення залежав від нього, але сам він також був абсолютно залежним від цього оточення як цілого.

Він відіграв особливу роль унаслідок своєї рівновіддаленості, здатності пом'якшувати суперечності й стабілізувати ситуації, що виникали у владній верхівці. При цьому залишався фактично ізольованим, загнаним у вузькі рамки, золоту клітку, створену олігархами. Він не зміг би, якщо б і захотів, не тільки спертися безпосередньо на громадян, а й навіть розширити власний маневр за рахунок збереження нормальних контактів за межами “партії влади”. Його штучно ізолювали, ко-

непрозорими, сумнівними джерелами статків. Ця еволюція відбувалася без його безпосередньої участі, працювала система. Він не створив власного бізнесу, засуджував (однак — не більше) явища, що їх уособлював Павло Лазаренко, але став гарантом зрощування влади та бізнесу, головним отримувачем тіннових прибутків, лобістом сімейного бізнесу й засновником цинічного благодійництва за рахунок здирництва. Він був розбещений, зятій “у пайку” олігархами й задовольнявся тим, що формально залишався осторонь.

КУЧМА ПЕРШИЙ, КУЧМА ДРУГИЙ...

Владна система, створена Леонідом Кучмою, за своєю природою не могла бути ефективною в забезпеченні інтересів громадян і національних інтересів у цілому, але при цьому виявилася життєздатною. Президенту неодноразово доводилося захищати й відновлювати свої позиції. Його непопулярність, скандали навколо нього створювали його оточенню чимало труднощів. Його переобрання у 1999 році ще за декілька місяців до голосування було сумнівним, а головне — мало кому потрібним. Воно відбулося лише внаслідок відсутності сильних конкурентів і серйозного напруження об'єднаних сил державної машини та олігархів. При цьому легітимність його перемоги завжди вважалася небезаперечною.

жання Леоніда Даниловича балотуватися втретє вважають неприйнятним 70 %, знову голосувати за нього готові тільки близько 7 % громадян — власне, та кількість, яка майже в кожному суспільстві завжди підтримує будь-яку владу з міркувань обережності.

Однією з фірмових ознак режиму Кучми стали проблеми зі спадкоємцем. Режим виявився не настільки міцним, щоб зовсім не зважати на Конституцію та громадську думку й діяти за білоруським або казахстанським зразками. Сам Президент не виявив далекоглядності, аби підготуватися до передачі влади за російською схемою. В оточенні не виросло жодного авторитетного керівника, який хоча б відносно позитивно сприймався громадянами. Ще складніше виявилось знайти спадкоємця тіншової системи владарювання, з огляду на необхідність узгодження та забезпечення інтересів оточення і пнівних кланів.

На фініші президентства стає очевидним, що практично для всіх, хто виграв від встановлення кучмівської моделі влади, тобто, для чиновництва та інтегрованого з адміністрацією бізнесу, сам Леонід Данилович виявився своєрідною деталлю, яка наразі потребує заміни заради збереження владного механізму, точніше — принципів його функціонування.

Кучмізм виховав численних апологетів та захисників, але не залишив їм вагомих аргументів. Найчастіше стверджують, що заслугою Кучми є збереження в країні політичної стабільності й громадянського спокою. Як розуміє Президент такий спокій, видно з постійних звинувачень ним демократичних сил у деструктивних діях і підбурюванні громадян до протестів. Він завжди боявся неконтрольованих владою суспільних процесів, вільного суспільного життя. Його дії у внутрішніх справах частково інстинктивно, а в останній час цілеспрямовано гальмували становлення громадянського суспільства. Пригнічення суспільного розвитку стало основним інструментом забезпечення спокою для влади.

Завершення президентського терміну Кучми спричинило загострення політичної боротьби. Але будь-яка форма продовження його повноважень, безумовно, викличе бурхливу негативну реакцію широких верств населення й призведе до перманентної нестабільності. Готовість оточення Президента боротися за збереження влади будь-якими засобами вже стало причиною посилення авторитарних тенденцій. Стиль ведення представниками влади виборчої кампанії свідчить про її готовність знехтувати громадським спокоєм і політичною стабільністю.

Але стиль правління Леоніда Кучми має бути оцінений і в ширшому аспекті. Досвід посткомуністичних перетворень у Центрально-Східній Європі свідчить, що прояви авторитаризму на ранніх етапах не випадкові. Але конкретна роль авторитаризму буває різною; у певних історичних умовах він може виконувати важливі для подальшого розвитку країни завдання. Так, диктатор Франьо Туджман, перший керівник незалежної Хорватії, сприяв забезпеченню територіальної цілісності й непопорушності кордонів, національної консолідації. Правління Мечіара у Словаччині було позначене серйозним гальмуванням демократичного розвитку, але водночас — проведенням системних економічних реформ, результативність яких згодом дозволила країні успішно наздогнати інших учасників Вишеградської четвірки в їх інтеграції до європейської спільноти.

Авторитаризм кучмівського гатунку, на відміну від цих прикладів, — беззмстовний і нефункціональний. Україна не потребувала його жодним чином. Ані національно-етнічні, ані міжрегіональні, ані суспільно-політичні процеси не вимагали регулювання авторитарними методами. Водночас український авторитаризм не зміг упоратися з широкомасштабним розкраданням державної та колективної власності, корупцією та злочинністю, скоріше, він забезпечував та обслуговував ці явища. Тобто, він не забезпечив порядку навіть у тому спрощеному варіанті, в якому він інколи пов'язується з авторитарним правлінням, диктатурою. Нарешті, Кучма постійно проголошував прихильність до демократичних цінностей, але ніколи не застосовував влади і свого впливу для їх реального впровадження в політичну практику. Тобто, його недемократичне правління аж ніяк не можна вважати підготовкою до демократії.

КОЛИ СТАНУТЬ ВІДОМІ ТАЄМНИЦІ РЕЖИМУ

Чи врятував Леонід Кучма країну від комуністичного реваншу? У 1999 році про це говорили чимало, особливо на Заході. Насправді збереження комуністів як основних опозиціонерів довгий час було для нього засобом

убезпечення від більш серйозної конкуренції. Саме ортодоксальні ліві мали й мають набагато комфортніші умови для діяльності й за гатьма важливими позиціями є ідейними союзниками влади.

Сьогодні чуємо дискусії про те, чия мудра політика забезпечила значне економічне поживлення останніх років. Президент неодноразово декларував готовність протидіяти крайнощам у реформуванні. Зокрема ним за-суджувалися “шокова терапія”, пропозиції використати досвід Польщі, країн Балтії. Але він не здійснив і власної, “зваженої” програми перетворень. Плани виходу з кризи, які він постійно корегував, здійснювалися дуже приблизно та із запізненням у 4—5 років. Розвиток соціально-економічної сфери запізнюється й досі.

Вплив кучмізму на суспільство, й особливо на політичну еліту виявився досить глибоким. Політична практика, яку він упроваджував сам і дозволяв упроваджувати своєму оточенню, призвела до катастрофічного падіння моралі в більшості представників владних структур, широкого розповсюдження брехні, цинізму. Ці явища набули такого масштабу, що під питанням опинилася сама можливість апелювання до влади й діалогу з нею. Спроби “підправити”, модифікувати чинний режим, що їх намагаються нині здійснити, серйозно загрожує втратою шансу на перехід країни до демократичної парадигми розвитку. Соціально-політична спадщина режиму, можливість реінкарнації не будуть автоматично зняті навіть у разі перемоги демократичних сил на президентських і парламентських виборах.

Демократичні та ринкові перетворення, які протягом десятиліття гальмував чинний Президент, на сучасному етапі потребуватимуть більших зусиль, оскільки зустрічатимуть організований спротив. Якщо в перші роки незалежності потрібно було долати інерцію мислення та звичок окремих верств населення, то зараз на перешкоді трансформаціям поклали потужні кланові угруповання. Протидія з їх боку, так само як і латентний саботаж частини чиновництва, — це ті додаткові випробування, до яких має бути готова демократична влада. Штучні проблеми будуть використовуватися для доведення міфу, що “за Леоніда Даниловича було краще”. Насправді ж краще майбутнє для країни може настати лише всупереч зусиллям продовжувачів його справи. І таке майбутнє неодмінно буде запереченням його епохи.

Леонід Кучма — уособлення держави. Всі, хто працював із ним, обіймав при ньому керівні посади, так чи інакше причетні до звершень режиму. Їм теж знадобиться певна суспільна реабілітація. Мало хто з них погодиться розділити навіть моральну відповідальність за негативні наслідки Кучминого панування. Виправдання на кшталт “треба було за будь-яких умов будувати державу, робити конкретну справу” загалом можуть бути сприйняті. Але треба мати на увазі, що за цією словесною конструкцією сховуються тисячі примітивних (а інколи зовсім не примітивних) кар'єристів та хабарників.

Апологети кучмізму буде продовжуватися, адже спадкоємці й продовжувачі “його справи” потребуватимуть доведення власної позитивної суспільної ролі або навіть заслуг перед Вітчизною. Нас очікують наполегливі спроби штучно формувати сприйняття епохи Кучми. Але головне — це сприйняття залежатиме від того, яким буде для України час, що гряде.

Для відновлення репутації країни потрібне дещо більше. Не наважусь стверджувати, що очищення від кучмізму вимагає каяття. Тут, скоріше, необхідне щось на кшталт курсу детоксикації та дезінфекції. Для одужання та подальшого нормального розвитку України слід розкрити економічні й політичні секрети кучмівського десятиліття. Важливо не припустити створення та існування офіційного міфу, зручного для ідейних і моральних спадкоємців другого Президента.

Сприйняття Кучми як экс-президента буде суперечливим. Пов'язаний із ним негатив дуже великий. Скоріше за все, він буде зростати внаслідок того, що окремі “таємниці” режиму стануть відомі широкому загалу. Але якщо Президент зможе залишити свій пост гідно, кількість тих, хто вважатиме головним те, що “все позаду” й не варто копирсатися в минулому, істотно зросте. Однак за своєю природою епоха Кучми має завершитися більш драматично й не залишити за собою ніякої недовомленості.

● **Олександр ДЕРГАЧОВ,**
політолог, головний редактор
інтернет-видання “Прозора політика”

ристуючись його недовірливістю й нетолерантністю. Розповсюдженою є думка, що Президент, як правило, залишався над поточними політичними та бізнесовими сутічками, зберігаючи за собою переваги арбітра, однак це не стосувалося країни як такої. Насправді, він виявився нездатним виконувати обов'язки Президента всіх українців і захищав інтереси лише певних політичних сил, що мають досить обмежену підтримку громадян. Справжня виваженість, об'єктивність, справедливість — це не його риси.

Прояви братства, досить кумедних поблажливості та самовпевненості віддаляли його від інтелігенції, взагалі людей освічених, до яких він завжди відчував особливу недовіру. Але важко знайти й інші верстви чи категорії населення (молодь, ветерани, селяни, дрібні підприємці, навіть завжди залежні люди в погонах), серед яких він би був справді популярним. Його публічні акції, як би вони не готувалися, скоріше, працювали проти нього. Такий невдалий стиль публічної поведінки підтверджував, що для Президента звичніша кулуарна атмосфера, в якій він тільки й міг якнайкраще проявити свої сильні сторони. Це стало однією з причин того, чому він не створив культу особи, не примірював на себе роль “вождя”, готового захищати народ від сваволі чиновництва. Він також не використовував такого ефективного засобу підвищення власної популярності, як показова боротьба з гнобителями народу — товстосумами та корумпованими високими посадовцями.

Кучма поступово, можливо, спочатку й непомітно для себе, перетворився в багатія з

Другий термін президентства не тільки приніс іще більш розчарування громадянам, а й позначився кризою системи владарювання. І це — попри відчутне поживлення економіки. Перспектива зміни влади стала цілком актуальною вже через рік після виборів, коли виникло питання про імпичмент або дострокову добровільну відставку Президента. Акції під гаслом “Україна без Кучми”, хоча й не набули справді загальнонаціонального масштабу, підтримувалися більшістю населення. Суспільство ще не було готове реально впливати на владу, але й більше не видавало їй індульгенції. Ухилившись “на законних підставах” від розгляду звинувачень на свою адресу, що впливали із записів майора Мельниченка, Президент тим самим утратив можливість повноцінної реабілітації та відновлення свого авторитету. Підозри як такі і негатив від повної нездатності до відвертості й прозорості стали постійним тягарем останнього етапу його правління.

Водночас за окремими “дрібними” гріхами дедалі чіткіше проглядалися фундаментальні проблеми. В суспільстві остаточно склалося розуміння того, що саме Президент несе основну відповідальність за кризовий стан соціально-економічної сфери, за всевладдя кланів та чиновництва, корупцію, порушення прав і свобод громадян. За 10-бальною шкалою діяльності Кучми на посаді Президента третина українців оцінює на “одиницю”, ще третина — на “двійку” або “трійку”; оцінок у позитивному діапазоні (від “6” до “10”) тільки 10 %. Закономірно, що президентські вибори 2004 року стали найбільш очікуваними з усіх попередніх. Очевидне ба-

ТОМУ ЩО ПРОФФЕСОР

Як відомо, у чиновників є дві вади — хабарництво та безграмотність. Щодо останнього, то окремі суб'єкти — просто «взірці». Навіть найвищі.

За час своєї президентської кампанії Віктор Янукович зробив дві відомі речі — підняв мінімальні пенсії і змінив назву своєї посади на «прем'єр-міністр».

«Українська правда» отримала ксерокопію «Анкети кандидата на пост президента» Віктора Януковича, заповненої ним власноруч і поданої до Центрвиборчкому. Звичайно, «людини властиво помилятися». Але щоб аж так?!

Перші три рядки анкети кандидат заповнив правильно. А далі — починається «форменний беспредел».

Місце свого народження Янукович визначив як «м. Єнакієво, Донецької обл. Україна».

Орфографічний словник української мови С. І. Головащука, М. М. Пешак 1994 року на 214 сторінці засвідчує, що слово «Єнакієво» пишеться як **Єнакієве**. Знову дві помилки в одному слові!

Далі — прикметник «донецький» у родовому відмінку жіночого роду має закінчення *-ої*, а не *-ой*. А сама фраза мала писатися б або як «м. Єнакієве, Донецька обл., Україна», або як «м. Єнакієве Донецької обл. України».

Освіта кандидата, як свідчить анкета, вища — **Донецький політехнічний інститут** (саме так, а не нормативне «інститут»), який він закінчив 1980 року в місті «Донецьк». Можливо, Янукович і поставив у назві міста м'який знак, але дуже вже дрібний, неозброєним оком не видно.

А ще Янукович учився в Українській академії зовнішньої торгівлі. Саме там він, напевно, й отримав науковий ступінь — «**доктор економічних наук**». Як відомо, літери «з» в українській мові немає. Але академіку трьох академій видніше. **ТОМУ ЩО «ПРОФФЕСОР»**. (Саме так вказав своє вчене звання нинішній Прем'єр-міністр — «проффесор»).

Про всяк випадок нагадаємо норму з параграфа 89 «Українського правопису»: «У загальних назвах іншомовного походження приголосні звичайно не подвоюються». Якщо тільки Віктор Федорович не відносить вченого звання до географічних назв. (Зауважимо, що «професор» і в англій-

МОВА ВЛАДИ

ський, і в німецькій так само пишеться з однією «ф»).

Пункт одинадцятий (місце роботи) нам відомий — «**прем'єр-міністр**». Але можемо порадити — Кабінет Міністрів України «прем'єр» написав із великої літери.

А от у переліку решти своїх посад Янукович знову помиляється, зазначивши, що є членом «**президії**» Національної академії наук України, головою Національного «**олімпійського**» комітету та нагороджений орденом «За заслуги» «**трьох ступенів**».

Окрім цього, Янукович, пишучи про дружину, яка його звідкись так довго «ждала», називає її Александрівною. Однак ім'я старшого сина написано правильно — Олександр.

У тексті з 90 слів кандидат у президенти зробив 12 грубих помилок. Це при тому, що, як зазначено в анкеті, українською мовою він володіє вільно. Ось англійською — «із словником». Краще писати «зі словником». **ТОМУ ЩО МИЛОЗВУЧНА.**

* * *

На початку дев'ятнадцятого століття президентами в Сполучених Штатах переважно були генерали, люди військові й не дуже освічені. Скажімо, генерал Ендрю Джексон. Є в англійській мові словосполучення: «ALL CORRECT», що значить — *усе правильно, цілком правильно*. Президентів Джексону приносили на підпис закони. Він візував їх двома буквами: «o.k.», думаючи, з неграмотності своєї, що пишеться так, як чується. Так і з'явилося через президентсько-генеральську недовченість слово «o'кей» у словниках.

Взявши за взірць американський довід, доведеться переписувати український правопис — «За Януковичем».

Та, як казав Іван Франко, «говорячи про вовка, скажемо і за вовка». Можливо, в Єнакієвому в 1960-ті не було української школи, а в місцевій колонії не читувалися творами Тараса Шевченка та Лесі Українки...

Нещодавно член парламентського бюджетного комітету Євген Жовтяк зазначив, що за часів Януковича безграмотність українських чиновників «сягнула апогею». Можливо, народний депутат не знав, але філологи вважають, що «тюремний сленг, агресія іноземних слів, просторіччя, без-

чення. Напевно, така ситуація з часом замітно скріпила стабільність української політики, тому навіть політики різних орієнтацій ладні зберігати рівновагу позицій у мовному питанні, всліяко підживлюючи міф про його вибухонебезпечність. Недавно в телешоу Дмитрія Кісельова ця тема виникла в розмові А. Кінаха з головою Нацбанку С. Тигипком. Кінах — за другу державну мову і проведення з цього питання референдуму. Тигипко радить не поспішати до завершення

ДАМОКЛІВ МЕЧ ДРУГОЇ ДЕРЖАВНОЇ

перехідного періоду. При цьому обидва, і на відміну від господаря п'ятикутного стола, удавано зніяковіли, адже як публічні політики мали б говорити державною мовою. Думається, що в цьому епізоді чудово відображене ставлення української політичної еліти до державної мови і криється розгадка справжньої ролі російської мови в Україні. Таки вона більше потрібна в ролі Дамоклового меча над головами українців, потрібна для страхування можливого спротиву надмірній агресії чужого капіталу. Це робить позицію політики національної державності оборонною та ослабленою, тому неспроможною надійно захищати економічні інтереси громадян. Сама загроза введення другої державної мови деформує суспільну думку і позицію влади, залишає безкарними порушення конституційних гарантій україн-

ВИБОРИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
31 жовтня 2004 року
АНКЕТА
кандидата на пост Президента України

вступного Горішнів районів
(назва населеного пункту, в якому проживає кандидат, місто, село тощо)

1. Дмитро Іванович Федоренко
(прізвище, ім'я, по батьку)

2. Число, місяць, рік народження 3 липня 1950 року

3. Місце народження м. Єнакієво, Донецької обл. Україна
(назва, район, місто, село, мікрорайон)

4. Гражданство України з 1991 року 5. Проживає в Україні з 1950 року

6. Освіта вища, Донецький політехнічний інститут, 1980
(назва, місто, зазначити вказану в анкеті спеціальність)
Українське суспільство зовнішньої торгівлі з Київ УДІР
(назва спеціальності, факультету)

7. Спеціальність облігодівельна та облігодівельна економіка підприємств

8. Кваліфікація інженер-механік, майстер-механік, майстер-електрик

9. Науковий ступінь доктор економічних наук

10. Вчене звання професор

11. Посада (звання), місце роботи Генерал-майор України, Кабінет Міністрів України, м. Київ, Верховний Суд України
(назва посади, звання, місце роботи та вказати повноваження)

12. Політична діяльність член партії

13. Політична діяльність політичний діяч, член партії
із соціалістичної

14. Нагороди, почесні звання Генерал-майор України, Заслужений працівник культури України

15. Проживає робота власний бізнес, національний суспільний центр
Генерал-майор України, м. Київ, Верховний Суд України

16. Партія вища партія районів
(назва партії, місто, район)

17. Особливий слід, склад сім'ї суспільний діяч, Генерал-майор України
(назва посади, звання, місце роботи та вказати повноваження)

18. Адреса місця проживання 01010 м. Київ
(назва міста, району, вулиця, номер будинку)

19. Телефон: службовий _____, домашній _____

Г. Федоренко
(підпис кандидата)

Дмитро Іванович Федоренко
(підпис кандидата)

грамотність — це, на жаль, не тільки наслідок низької культури, це — сутність нашої сучасності. Відома істина: криміналізація суспільства викликає криміналізацію мови».

І ще. Стаття 9 закону «Про вибори Президента України» передбачає, що «**Президентом України може бути обраний громадянин України, який на день виборів досяг тридцяти**

п'яти років, має право голосу, володіє державною мовою і проживає в Україні протягом десяти останніх років перед днем виборів років».

На жаль, закон не вказує, скільки і яких помилок слід припуститися, аби отримати оцінку «не володіє».

● Інтернет-газета «Українська правда»

НА ЧАСІ

тому й формально вводити другу державну мову немає потреби.

Ніхто не може передбачити, як зреагують на це українці. Дамоклів меч перестане висіти й над українськими націонал-демократами, спонукаючи їх вести тверду радикальну політику, яка матиме масову підтримку народу, що встиг набути власного гіркого досвіду і побачив на прикладі європейських народів зв'язок між повагою до національного і рівнем життя громадян. Навіть проросійськи налаштовані люди неминуче переймуться заздрістю до вміня тих же росіян захищати власні інтереси у світі. Важко уявити собі наслідки введення другої державної мови в Україні. «Партизанське» поширення російської мови вже стане неможливим, і громадяни неминуче поділяться на два табори. Неминучий соціальний конфлікт, який може загрожувати національній безпеці і самому існуванню держави. З огляду на ці обставини мало хто реально наважиться серйозно домагатися другої державної мови. Самій Росії це не вигідно, адже нинішня ситуація дуже добре сприяє фактичному поширенню російської мови в усіх галузях суспільної діяльності, а фактор часу закріплює все це у свідомості й поведінці українських громадян. Час працює не на українців, інтереси яких значною мірою залежатимуть від впливу сильних держав світу. Чим довше висітиме дамоклів меч загрози другої державної, тим більше українські сподівання на вільне заможне життя перетворюватимуться на далеку романтичну мрію.

● Володимир ФЕРЕНЦ, м. Івано-Франківськ

НОТАТКИ НА БЕРЕГАХ КНИГИ

Згадалося: то були золоті часи... Ще не почалися літературно-поетичні погроми (а вже готувалися!), ще моє покоління не виключили з університету, не склали “чорних маланчуківських списків” (хоча вже склалися!) — кого на двадцять кращих років одірвати од літератури, ще все було одвертим, ширим і наївним, і далі таки згадалося (і не забудеться ніколи!), як у затишній оселі подружжя Дроздів збиралася поетична юнь, пила каву, пахучу й міцну, читалися вірші, говорилося, вірилося у справді справжнє і, може, велике літературне майбутнє.

Згадалася Ірина Жиленко, господиня дому, завжди усмінена зі своїм уже тоді наддивовиж зрілим поетичним словом, безамбітно шира й відверта, зі своїм тихим і м’яким словом, і саме з її власного голосу, і саме її вірші набували красивого звучання, саме з її інтонаційної поезії чулася якась ніжно-вогнєвська доброта, уже тоді магія її поезослова мала свої яскравообрамлені контури справжньої поетичної особистості, вона ні під кого чи когось не писала, вона писала сама від себе, сама під себе і, може, навіть часто й сама собі. І так було.

Та час невблагно йшов. Багато хто з її ровесників ставали лауреатами, дипломатами, дисидентами...

Вона жила поезією в поезії і в собі. І так, мабуть, завжди повинно бути, бо ж то є земнонебесна доля справжнього митця. Та невблагно миналися роки й дати, кому на медалі, премії, хрести...

А Ірина Жиленко мало друкувалася, про неї мало згадували, а то й — забували, її не втискували ні в які “обойми”, на-

прямки, течії, школи... Вона наче була сама по собі (бо воно й справді так було), одірвана од усіх презентацій, пишномовства, улесливості й хвальби.

Але ж: вона писала й творила свій власний поезосвіт, свою поетичну долю. І ось нещодавно видавництво “Фоліо” видало найновішу книгу Ірини Жиленко “Цвітіння сивини”. Скажу одверто: дивовижно-міцної, ніжної і щемкої напруги ся кни-

Японський поет Ісікава Такубоку, до якого в своїй книзі звертається й Ірина Жиленко, сказав і про радість, і про розквіт, і про призахідне сонце людського життя.

“Весною — квіти, зозуля — влітку, ясен-місяць — восени”.

Ірина Жиленко по-своєму, широконочо каже про це:

Небо все сиріше, я старіша.

Може, вже

й не треба отаких.

ПОЕТИЧНА ТАЇНА ІРИНИ ЖИЛЕНКО

*Та стоять за мною
в черзі вірші —
лиш встигай записувати їх.
Як вони бажать жити!
Допишу я вірші, тайкома
передам Останньому:
скажи там,
хай ніхто вже черги
не займа...*

І раптом як продовження вищомовленого, щемко, ніжно-сокровенно, сповідно-одверто виговорює, майже пошепки каже:

*Я трішки, зовсім
трішечки, заганює,
бо ж таки зрідні озимині.
Ще, ще живу...
І ніжно усміхаюсь
до сонця, що заходить
у мені.*

Ірина Жиленко в цьому передосінньому часі чується вільно і широко, не підфарбовуює його, не трагізує, не возвеличує, вона забарометровує ту неминучу імпульсивність, навіть аж надмірну прозорість свого навикишнього життєвого чуття:

*Останній соловейко сонця
востаннє тенькнув —
і ніде...*

*Як важко говорити з красою
німою мовою людей.*

Колись у Вінграновського “сивина сіяла”, бо то ще була ранньо-молодеча метафоризація часу та чутливий вимір себе у ньому, “Цвітіння сивини” в Ірини Жиленко — чисто-жива реальність, од якої нікуди не дітись, і вона не вертає себе в пробуто-відбуті літа, у неї все дорого-нинішньо визвучує якоюсь особливою ореольністю, тою осейністю, притишеною обережністю нікому не віддати самовласний вияв отої душевної святості, якою наповнений, налитий тільки ти, бо ж:

*Даремно питати у квіту
про зиму.*

Яка там зима!

Душа його віддана літу.

А літа зимою нема.

*Розквітлася квітка —
квітне.*

Їй любо синить чи жовтіть.

І стільки у літечка літа!

І стільки життя у житті.

Поетеса чітко та об’ємно відчуває і тепло, і холод, і жорстокість, і невигадану самотність, і, що найголовніше: справжність, прекрасність і трагічність життя, й не просто однознаково-свого, а нашого, кожного із нас, бо ж тільки безбоязно-вільний митець може мовити безболісно та широко:

Але ж лампа горить!

І Разманінов бренька.

Говори, говори,

моя Музо старенька.

Говори самотою,

поки тихі дощі

Не приб’ють наді мною

сиру землю вночі.

Органічне поєднання в поезії Ірини Жиленко ліричного й одверто-надривно-сповідально-припечаленого начала причаровують нас при прочитанні кожного вірша із книги “Цвітіння сивини”. Вона пише, як пише тільки вона.

Бо просто інакше писати не вміє. Не хоче. Не може.

● **Михайло САЧЕНКО**

НОВОДРУКИ З РЕГІОНІВ

*Прийми мої слова, коханий краю!
Вони всякчасно квітнуть на вустах.*

У цих рядках автор — не тільки поет, а й музикант, який силою всього свого таланту кохає рідний край:

Я дивлюся на роздолля

І радію, і сміюсь.

України світла доле,

Я до тебе пригорнусь.

І ця любов не тільки в ліричних творах, а й у досить різких, у яких біль і гнів за те паскудство в людській подобі, яке паразитує сьогодні на народній сльозі, мозолеві й отруєній вірі:

Торгуй, греби, країну продавай,

У офісі собі нарошуй сало,

Хоч пий коньяк, їж з медом коровай,

Усе тобі здаватиметься — мало.

Багато віршів про кохання: високе, юнацьке, шалене і п’янке, і те, що озивається у серці через десятки літ.

Якщо від спеки будуть сохнути губи,

І до землі давимиме біда,

Якщо неждано ти мене розлюбиш,

Й тоді тебе нікому не віддам.

Книгу “Моя дорога” хочеться читати й перечитувати: і тоді, коли серце напоєне п’янкими весняними почуттями, й тоді, коли воно ніяк не вирине з чорних хвиль печалі.

Але, на жаль, аж надто малий тираж книги робить її недоступною для широкого читання, адже “Моя дорога” видана власним коштом автора. І це вже нонсенс, коли таке духовне багатство залишиться у кількох десятках екземплярів.

● **Валентина МАСТЕРОВА,**
Чернігівська обл.

«І моя дорога, як ріка, Що із серця мамі витіка»

Саме цими рядками, вірніше, піснею “Моя дорога”, у якій є такі рядки, починається книга Петра Григоровича Зуба “Моя дорога”. Книга — несподівана за своїм змістом, адже тут не тільки пісні й вірші, а й чудова проза. Завжди радію, коли у світ виходять твори, написані людьми від мистецтва: музикантами, акторами чи художниками. Бо, хто, крім самого актора, може так тонко й точно передати світ акторського життя, хто, крім музиканта, чутливо опише світ мелодії, світ пісні. “...І злилися два голоси в одну пісню, в два звукові шнурочки, і заглянуло людське щастя в єдине, осяяне сонцем, вікно, обняло двох рідних людей, матір і сина, теплыми руками, і вже ніхто, і ніщо не могло зупинити той український спів, обороти пісенну велич і правду...” Це прелюдія “Музички” — дивовижний твір за своєю ширістю і тим щемливим відчуттям беззахисності селянського хлопчика-напівсироти, що навчається в музичному училищі, в якого “вурки” на вокзалі розбивають доміру. І весь час, коли Павло йде засніженою дорогою додому, обмерзлий, голодний, весь той час у читача душа тельнює в тривозі: хоч би ж дійшов, — така велика емоційна сила цього твору. Але коли студент-музикант, обпечений морозом, зігрівається материнською любов’ю, то герой іншого твору Славо Безвіконний — обпечений вогнем Чорнобиля. Його трагедія — трагедія десятків і тисяч українців, нації. Трагедія не тільки сьогодення, а й

дня прийдешнього, трагедія, що не відступає ні в часі, ні на відстані. І скільки болю в оцих рядках:

— Шо, дядьку, косите

В рідній сторонці?

— Стронцій та цезій,

Цезій та стронцій...

— Нащо здалася

Вам та косовиця?

— Треба ж поїсти,

Та й треба й написься...

А скільки тихого суму відчуваєш разом із героїною оповідання “Хочу жити”!.. І ось той сум змінюється радісним відчуттям перемоги життя над смертю. За силою майстерності цей твір можна порівняти з творчістю Григора Тютюнника. І це не перебільшення, а навпаки — жаль, що так мало вийшло прозових творів із-під пера Петра Зуба, бо у творчості цього чудового митця переважила поезія і пісня.

Ти чула, як ранками дихали сосни

То важко, то сумно, то млосно?

Ти чула, як солодко танула крига —

Остання сторінка зимової книги?

Тема любові до матері звучить у багатьох віршах і піснях автора.

Часто-густо понині,

Наче сон промайне:

Мати в білій хустині

Виглядає мене.

Такою ж провідною темою є і любов до рідного краю:

Співає скрипка. Я в душі співаю,

Бриною струною й вітром на дровах,

НЕБАЙДУЖІСТЬ

ЩО ДРУКУЄМО?

Запитання, винесене мною в заголовок, скоріше, риторичне, бо хто сьогодні не знає, як у нашому суспільстві живеться книзі, особливо — українській!

І все ж один аспект, а саме книготоргівлю, хотілося б зачепити. Скажімо, спеціалізований книжковий магазин у центрі міста, що до недавня розміщувався навпроти кінотеатру, зник. РАЕСівський клуб дозволяв “ГАМА”, що доброю духовною аурую принадажував небайдужих людей і був чи не єдиною віддушиною в задушливій пелені міщанського чаду, — теж, напевне, приглянувся якомусь скоробагатьку (чи, може, й закритий для того), і теж невдовзі перетвориться у ще одну забігайлівку, яких і так достобіса, і там культивуватимуться зовсім інші цінності. Головне ж — гєндель, правда ж?.. А то ж із тою культурою лише морока, чи не так?..

Задля справедливості слід зазначити, що декілька книжкових кіосків, у тому числі й біля прохідної РАЕС, та невеличкий, скоріше, відділ канцелярських товарів, маємо у колишньому просторому господарському магазині. Але це все дрібнооптові, НЕСПЕЦІАЛІЗОВАНІ торгові заклади, а тому вибір книг там украй збіднений, випадковий і хаотичний. Уже не кажу про тематику, бо з того, що є, — нічого вартісного не відбереш. До того ж, у всіх тих точках — далеко не найкраще навіть з того, що видається зараз.

Я далекий від закликів до повернення тотальної цензури (це ми вже проходили!), та, зрештою, має ж бути хоч якась “сито”, перепона бодай на відверто аморальні речі, а то ж, вибачайте, деяку продукцію з лотків гідко брати до рук. Я розумію, що гроші для деякого сьогодні основне — і все ж... Нам не страшно, в якому суспільстві житимуть наші діти? Наші місцеві спонсори, які, на щастя, інколи з’являються, бодай цікавляться, якою рівня продукцію вони фінансують? Звичайно, то їхні гроші і їхнє право, на що їх тратити. Але чи важко передзвонити до обласного відділення Спілки письменників України, його книговидавництва “АЗАЛІЯ” (бо ж, певне, і в них подібна ситуація) і перепитати у професійних літераторів, чи варто це робити? Бо читач із часом візьме та й засвоїть, що ота масова сірятина, яка сьогодні переважає, і є справжня культура, а воно ж далеко не так!

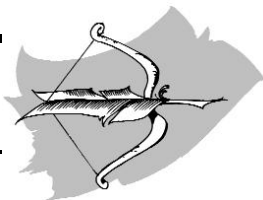
Доходить до смішного: вже ті, хто енергійніший та має доступ до грошей, так-сяк зліпивши до купи два-три слова і надрукувавши їх у місцевій газетці, вважають, що досягли вершини красного письменства, самочинно величають себе письменниками та беруться впливати на творчі процеси. Даруйте, але чи не кожен із нас на дачі — таке життя — працює з вилами чи граблями, однак агрономом себе не називає, хіба поділиться досвідом, як виростити більшу чи меншу капустину або ще якийсь овоч. То звідки оце присвоювання не зовсім заслужених мистецьких імен?

Я цілком розумію творчу “сверблячку” початківців: їм хочеться якнайскоріше побачити своє ім’я надрукованим, та ще й на товстій книжковій обкладинці. Але ж ви, шановні спонсори, знаєте справжню ціну грошам, то чому сприяєте і пов’язуєте себе з сумнівною славою не досить високого рівня? Так-так: за звичай, ваші імена вписують у зміст титульних сторінок, і добре, коли вони далі сімейного оточення не підуть. А якщо потраплять на очі знавцеві, — що подумає він про цьому і про ваш інтелектуальний рівень?..

Признайтеся, що за великим рахунком, ви вже інколи й не пам’ятаєте, про що писалось у книзі, видання якої щойно оплатили. Та то не ваша провина, а ще один зайвий доказ того, що ви “відкрили дорогу в світ” іще одному зразку низькопробного чтива, несмаку, посередності, графоманства. Бо гарна книга — не забувається. Чи не так?

Не закликаю відмовлятися допомагати, бо це потрібно робити, чи тим, хто відчує в собі творче горіння, — не писати. Пишіть! Але дайте написаному трішки відлежати. Повірте, через рік-два ви зовсім іншими очима поглянете на своє дітище. Спокійніше, самокритичніше — або вдосконалите написане, або ж використаєте його хіба для сімейного альбому.

● **Іван СИДОРЧИК,**
м. Кузнецовськ Рівненської обл.

Львів. Площа перед Палацом мистецтв і Палацом Потоцьких

Нещодавно мені трапилося інформація про те, що книговидавництво у Польщі віднесено до розряду стратегічних галузей. А для Росії й поготів — «книга як зброя», — принаймні під таким гаслом у Москві відбувся 18-й міжнародний книжковий ярмарок. Львівський форум має значно миролюбніший характер, що й засвідчено в його мотто: «Книга — втілення майбутнього». У цьому вислові втілюються терплячість українських авторів, обережність, а подекуди й хитрість наших видавців, і перманентний стан незадоволеності читачських запитів, і, зрештою, зачасна надія і воля чекання усіх разом. Особливо ж цей стан загострюється з настанням вересня, коли частіше доводиться зазирати в календар, обводячи жирною лінією непромишляльну дату. Цього року лінія відхопила-таки добрячу частину календаря: з 16 по 19 вересня — саме ці числа визначили простір стратегічного інтересу для всіх хоч трохи ангажованих на українській книжці. Те, що найбільше цікавих новинок у видавництва з'являється саме перед Форумом, уже стало традицією, хоч, може, і не зовсім доброю, бо решту часу триває великий книжковий піст. Тим більше, ці дні є святом для львів'ян, адже вони не лише говіють інтелектуальною свіжиною, а й мають гарну нагоду зустрітися з друзями та колегами, ну, і звичайно, запастися книжками. Ярмаркові ціни справді приємно відрізняються від роздрібних, крім того, є нагода взяти автограф в улюбленого автора. На нинішньому Форумі люб'язності та автографи публіці роздавав знаменитий Пауло Коельо.

Та ні присутність, ні відсутність Коельо суттєво не вплинули на стабільно високу заповненість усіх приміщень Палацу мистецтв, який став осередком Форуму, і площі перед палацом Потоцьких упродовж усіх чотирьох днів. Тут було представлено 210 видавництв, а також десятки видавничо-книготорговельних фірм, поліграфічних підприємств, фондів, спілок, громадських організацій гуртових і дрібногуртових підприємств; окремі стенди мали 54 книгарні, 37 бібліотек, дехто з авторів та приватних підприємців (іноді в одній особі).

Стратегічну ж вісь української культурної політики означено організаторами умовною лінією: Варшава—Львів—Москва. Саме Польща й Росія були представлені на Форумі окремими стендами й окремою програмою. Російський стенд — колективна експозиція кількох відомих видавництв зовні був досить скромним, але представлено

було виключно високоякісну інтелектуальну літературу — як протидію агресивному напливу російської попси, яка заповнила український книжковий ринок.

А от польський стенд явно виділявся високою, справді європейською культурною представлення власного літературного продукту. Куточок площею 96 м. кв. за допомогою легких конструкцій було розділено на затишні приміщення зі зручними меблями, портретами сучасних авторів і експозицією 10 провідних польських видавництв, а також окремими вітринами, присвяченими Чеславу Мілошу та Бруно Шульцу. Все це організовано Інститутом Книжки з Кракова. Його засновано в січні 2004 року з ініціативи міністра культури Польщі. Це державна організація, основна мета якої — промоція польської книжки як у середині країни, так і за кордоном. Останнім часом у поляків з'являється бажання знайомитися з актуальною українською літературою — головним чином завдяки живим контактам Андрія Бондара, Остапа Сливинського, Тараса Прохаська та інших із Кшиштофом Варгою, Ольгою Токарчук, Даніелем Одією. Дедалі більше число взаємних перекладів, рецензій, спільних акцій. Ну, а приїзд польської делегації до Львова відбувся, головним чином, завдяки особистим контактам президента Форуму Олександри Коваль, яка взимку цього року побувала у Кракові.

Попри свої теперішні масштаби, львівський Форум поки що не дотягує до рівня міжнародного. І справа тут, очевидно, не в організаційному потенціалі ініціаторів — він якраз є досить великим, — причину слід шукати в слабозрозуміній інфраструктурі самого Львова, що, в свою чергу, можна пояснити браком стратегічних рішень у керівництва міста й держави. Йдеться, передусім, про відсутність спеціалізованого експоцентру, належної кількості готелів, вирішення транспортних проблем. А це найменше залежить від організаторів.

Весь цей насичений і складний, часом навіть хаотичний простір (а це громадська організація «Форум видавців» та «Львівська газета») засадничо означений організаторами як «територія свободи». Олександра Коваль із цього приводу зауважила наступне: «Якщо люди читають, — ними дуже складно маніпулювати». Свобода — це можливість свідомого ви-

«ЛЮДИ, ЧИТАЙТЕ!» або НОТАТКИ З ТЕРИТОРІЇ СВОБОДИ

У Львові завершив роботу 11 Форум видавців

бору або інакше — вміння та бажання це робити. А вибрати було з чого: презентації, творчі зустрічі, «круглі столи», семінари — всього близько двохсот акцій упродовж чотирьох днів, більшість із яких була розкидана по різних куточках старого Львова. Іноді доводилося робити вибір: чи піти, приміром, на зустріч із Анджеєм Стасюком, яку проводив Юрій Андрухович, чи взяти участь у презентації-диспуті навколо книжок Миколи Рябчука «Зона відчуження» та Ярослава Грицака «Страсті за націоналізмом» (обидві новинки — від видавництва «Критика»). Це крім того, що паралельно відбувалася презентація часопису «Четвер» (з Юрком Іздриком), і Лариса Масенко представляла свою нову монографію «Мова і суспільство — постколоніальний вимір». Зрозуміло, що реально вдавалося охопити лише якусь дециму запропонованих організаціями акцій, і ще менше вдається розповісти про них. Особисто для мене входження у цей простір почалося з того, що перед поїзком на Форум мені захотілося придбати мапу Львова, адже топографія Форуму виходила далеко за межі Палацу мистецтв і Палацу Потоцьких, що на вулиці Коперника (тут для експозиції Форуму було відведено понад 3500 квадратних метрів) й охоплювала всю територію старого Львова.

Однак у програмі Форуму були акції, що ніби й не зали-

давали і книгорозповсюджувачів спільно з Комітетом із питань культури й духовності Верховної Ради України, не-одноназково обговорювано і проголосовано в Парламенті, але шоразу ця ініціатива натикалася або на президентське вето, або на незацікавленість уряду. І ось нині, перед вирішальними президентськими виборами, Кабмін і гарант раптом пережили напад осяння і вирішили рятувати українську книжку, що називається: нашим салом та по наших же губах.

Мало того, вперто точаться розмови, що нинішній уряд не проти прибрати до своїх рук і сам Форум видавців (нагадаю, що нині це громадська організація і громадська ініціатива). Чиновницькою мовою це називається «тісніша співпраця». З «територією свободи» не дуже-то в'яжеться, як і сама фактура начальствених постатей на сцені Львівської опери, де відбувалося урочисте відкриття 11 Форуму. Звичайно,

волом якої для автора є квітка півонії, світ витончених суголос'я долі. Микола Воробйов розповів, що равлики, подібні до тих, що є емблемою Форуму, давно жили в його уяві і навіть були втілені ним у пластичному образі, і от тепер, після вручення срібної відзнаки, він отримав ще одне втілення своєї внутрішньої візії. Поет також висловив сердечну подяку голові Всеукраїнського товариства «Просвіта» Павлу Мовчану за те, що саме він ініціював появу збірки «Слуга півонії», номінованої Гран-прі. Серед переможців конкурсу «Книга Форуму-2004» в окремих номінаціях також слід відзначити двомовник творів Володимира Свідзінського (київське видавництво «Критика», серія «Відкритий архів»); шість томів літературної спадщини Тараса Шевченка із Повного зібрання творів у дванадцяти томах («Наукова думка», Київ); мистецьке видання «Старий Харків у поштових картках» (видавництво «Ко-

Українсько-російські читання стали справжнім естетичним коктейлем для гурманів. Кав'ярня «Смачна плітка»

дружити з владою, зокрема обласною і міською, річ потрібна, але нехай би ця дружба, як і самі представники влади залишалися за кулісами. А то тільки приводи для

анекдотів множаться.

Щодо результатів конкурсу «Книга Форуму-2004». Цього року до журі надійшло 513 книжок від 120 видавництв. Нагадаю, розглядалися лише книги, що вийшли друком у проміжку між минулим і нинішнім Форумом. Гран-прі здобула збірка поезій Миколи Воробйова «Слуга півонії», випущена видавничим центром «Просвіта». Останніми роками на рейтингових вершинах удавалося закріпитися лише таким ваговитим працям, як «Історична фонологія української мови» Юрія Шевельова, видана харківським видавництвом «Акта» (Гран-прі в конкурсах «Книга року-2003» та «Книга форуму-2003»). Книга поезій Миколи Воробйова не належить ані до фундаментальних, ані до актуальних чи мейнстрімних, це — світ рафінованої краси, сим-

лорит», Харків) — усього 22 книги. У насиченій атмосфері цьогогорічного Форуму відчувався свіжий поетичний подих і свіжа поетика. Поруч із інтелектуальними презентаціями від видавництва «Критика» та львівського часопису «І» надзвичайно цікавими були саме поетичні презентації. Відразу кілька видавництв «Факт», «Акта», «Лілея-НВ» представили свої версії поетичних серій як молодих, так і іменитих авторів.

Подією став міжнародний літературний фестиваль-симпозіум «Скрипти/Inskriptis-2004», що відбувся в рамках нинішнього Форуму видавців, і особливо — спільна акція-рецитал польських і українських поетів за участю Б. Задури, А. Сосновського, М. Гжебальського, Ю. Андруховича, А. Бондаря, С. Жадана та багатьох інших. Місце проведення дійства — Органічний зал — підсилювало поліфонічне звучання рециталу, а творча розкутість, якою дихало дійство, розчакловувало майже музейну недоторканість і відстороненість цих стін, нагадуючи, що стародавній Львів-Leopolis постав із насиченого естетичного середовища, нерв якого був майже втрачений, і лише те-

пер ми починаємо його намацувати. Це було схоже також на пошук спільного центральноєвропейського культурного коду, спільної поетичної мови.

Іншою потужною акцією Форуму, яка дозволила унаочнити потенціал нашого красивого письменства, стали спільні літературні читання російських та українських письменників. Вони відбулися у вигляді почергових спарингів між п'ятьма парами митців: Сергій Жадан—Максим Амельн, Маріана Кіановська—Марія Степанова, Любоко Дереш—Ксенія Букша, Юрко Іздрик—Лев Рубінштейн, Юрій Андрухович—Сергій Гандлевський. Кожен зі спарингів відбувався шораз в окремому приміщенні. Загалом, це було шість годин, насичених стильною літературою, переходами (у перервах між слуханням, читанням і кавуванням) вуличками старого Львова від клубу «Лялька» до кав'ярні «Смачна плітка», звідти — до клубу «За кулісами» (філармонія), далі — до кав'ярні «Під синьою фляжкою», нарешті — до мистецького об'єднання «Дзіга», де відбувся заключний спаринг. Власне змаганням це назвати можна лише умовно.

Як на мене, найсуттєвішою залишається відмінність у інтонаванні та структурованні тексту. Росіяни значно більше занурені в контекст і гіпертекст власної літератури. Це надає літературному процесу більшої стабільності, часом респектабельності без особливих спалахів і надлижких провалів. У наших же авторів помітніший діапазон коливання між вдалими та невдалими періодами, більше безпосередності, більше особистого, хоча розмивання власного культурного ґрунту під ногами іноді штовхає до мимовільного епігонства. Але українська література є соковитішою, енергійнішою, авантюристською. Чуттєвий діапазон — від «сбобних» і «сбобних» інтонацій до ніжних і прозорих мотивів. Загалом ці читання повертали (хоч і не на довгу мить) передчуття Дому серед бездомної і гнаної протягами історії епохи. Не знаю, якою була логіка організаторів, коли вони вибирали майданчики для спарингів, але в мене склалося враження, що керувала ними ностальгія за теплим хатним простором, з якого колись було вигнано поезію. Наприклад, у кав'ярні «Під синьою пляшкою» на вулиці Руській і читці, і слухачі сиділи в тісному дворіку буквально впритул до стін і вікон будинку, мешканці якого могли, не виходячи з квартири, насолоджуватися найновішою літературою.

Отже, в суспільстві є бажання читати — принаймні у тієї його частини, яка прагне зберегти людське обличчя і свободу, — а прочитавши — чути. Чути не лише тексти й авторів, а й одне одного. Як на мене, це один із найголовніших підсумків Форуму, а точніше — спостереження за тим соціокультурним контекстом, який формується довкола нього. А дивлячись на книгозаймаюче велелюддя, що панувало впродовж усіх чотирьох днів у Палаці мистецтв та біля нього, мені захотілося дещо перепарфумувати гасло Форуму: «Люди, пишіть і видавайте!»

● **Микола СКИБА**
Фото автора

Стенд «А-БА-БИ-ГА-ЛА-МА-ГИ» користувався на Форумі незмінним успіхом

шали права на вибір. Наприклад, прес-конференція організаторів Форуму. Тут уже, хоч-не-хоч, а назвався пресою — мусиш іти. Хоча навіть цікаво буває поспостерігати за тим, як наше чиновництво, грізне й пихате в межах своїх кабінетів, є досить незграбним і кумедним в інтелектуально насиченій атмосфері свободи. От заступник голови Держкомінформполітики, Василь Шевченко, не шкодував епітетів для означення наслідків політики уряду щодо української книги. Тут і «небувалий сплеск», і «прозвітання», і значні успіхи — це все з приводу запровадженій з липня цього року нульової ставки податку для виданої в Україні книги. При цьому державний муж скромно промовчав про те, що подібний законопроект більше десяти років тому було розроблено Асоціацією книгови-

Кілька слів про “Українське філармонічне товариство”, створене в 1999 році. До складу фонду увійшли дві структури: симфонічна капела “Ренесанс” та концертно-рекламне й видавниче агентство “ПІ-ГРУП”. Діяльність цих підрозділів, передусім, спрямована на розширення сфери класичної музики з інтелектуальних кіл у широкі кола слухачів, пошуки в Україні молодих талановитих виконавців та на співпрацю з популярними вітчизняними артистами.

Більшість музикантів капели мають всеукраїнські та міжнародні лауреатські титули престижних конкурсів та фестивалів, визнання, нагороди громадських організацій. Висока майстерність оркестрантів сприяє розвитку класичної музичної індустрії в Україні.

— *Йосип Степановичу, нині існує немовби офіційна академічна музика й неофіційна, альтернативна, тобто така, що зовсім не покладається на підтримку держави. Хоча держава, на мій погляд, майже не опікується музичною культурою. Чи є сенс в альтернативі? Які в цьому плюси?*

— Сенс в альтернативі надзвичайно великий. І приємно, що держава надала таку можливість. Якщо ми її раніше, відверто кажучи, не мали, то сьогодні допускається альтернатива не тільки у сфері мистецтва, а й у різних сферах буття. Це — прояв поступового руху важкою дорогою до демократії, про яку ми всі мріємо. Це — нормальне явище, коли в суспільстві є можливість мати альтернативні засоби у сфері творчості, економіки, спілкування, стосунків.

Що стосується академічного мистецтва, то ми в даному випадку маємо не просто альтернативу, а й шлях, завдяки якому альтернативні структури допомагають державі економічно, — ми платимо податки. Це вже плюс. Тобто, мова йде про те, що цей альтернативний шлях включає пошук можливостей, щоб вижити, заробити кошти й просувати серйозне мистецтво в маси. У цьому я і мої однодумці бачимо сенс і мету своєї діяльності. Тим більше, якщо брати до уваги ідеологію, то тут ніби якихось заперечень немає, як немає грубого втручання з боку держави, — нам не диктують, яку ми повинні виконувати музику, допускається широкий спектр і музичного виконавства, і творення самої музики і т. д. Ринок сам відбере та буде фільтрувати жанри, види мистецтва, професійний рівень виконавців. Самі явища культури будуть доводити чи здатні вони жити, чи дано їм залишити вагомий внесок у розвиток національної культури. І якщо перехід митців на рейки самостійності буде розвиватися динамічніше в державі, то це буде великий плюс хоча б тому, що велику частку економічного тягаря держава зніме зі своїх плечей.

Що ж стосується нашої діяльності, то ми ясно й чітко усвідомлюємо, що живемо і творимо для України, для нашого народу. Ми повинні пам'ятати, що пріоритетами творчості повинні бути національні цінності, особливо тоді, коли говоримо, що хочемо поїхати на гастролі за кордон. У першу чергу ставимо перед собою завдання везти туди нашу національну культуру, в тому числі сучасну українську академічну музику.

Якщо говорити про галузь культури, яка сьогодні “вирвалася” вперед (я маю на увазі так звану масову, попсову культуру, до якої додалася багато негативу з Заходу — пропаганда насильства, розбещеності, несмаку тощо), то вона лякає і робить проблематичним просування саме академічної та класичної культури. Тобто, культури, яка, по суті, має бути базовою, яка повинна формувати національний світогляд, уявлення про духовні цінності, смак. Життєво важливо, щоб аль-

тернативні та державні структури працювали на підтримку цієї Великої Культури, пропагували її, розповсюджували.

Лише за такої умови зможемо й масову попсову культуру швидше й ефективніше підняти естетично, етично, морально й професійно до того рівня, нижче якого просто небезпечно опускатися. Звісно, мова не йде про те, щоб обмежити, дискримінувати популярну культуру, — вона повинна бути іншою. Для суспільства й держави є великою помилкою недооцінювати академічну музику й економити на ній. З масовою культурою, в силу її природи, простіше — там легше заробити великі гроші. Вона розрахована на великі зали, стадіони, куди стягується величезна маса неவிбагливої публіки. І ще треба враховувати, що сьо-

“Україна”. Ми вже почали потихеньку розширювати нашу концертну географію: взяли участь у декількох фестивалях — у “Травневих музичних зустрічах” у Кіровограді, Житомирі; відбулося 10 концертів на Закарпатті; пройшли гастролі в Дніпропетровську, Донецьку.

— *Молодий талановитий музикант чи співак поїхав за кордон, переміг на конкурсі, став лауреатом. Залишився, заробив копійку, повернувся на Батьківщину. Яким чином, на Ваш погляд, він зможе свої набутки, творчі й фінансові, реалізувати в Україні?*

— У першу чергу, він може створити свою власну справу, наприклад, відкрити приватну школу мистецтв, творчу агенцію або, як зараз модно говорити, творчу майстерню, через яку здійснюватиме й

конкурсного відбору найцікавіших програм і проєктів. Чому і нам не спробувати піти цим шляхом? У нас є такі державні концертні структури, які не становлять ні професійного, ні глядацького інтересу, а держава продовжує їх фінансувати і вкладати кошти. Виставте на конкурс — і того, хто переміг, у кого програма цікавіша, краща — профінансуйте. В Англії, наприклад, Міністерство культури не фінансує всіх підряд, а виставляє проєкти й програми на конкурс. Хто переміг у конкурсі, той отримав відповідний фінансовий грант (дотацію) і використовує його ефективно — в музиці, в театрі, в кіно. Це — нормальне явище. Це дає можливість створювати таку змагальну систему в суспільстві, коли всі мусять задуматися над тим, що просто так гроші не

приклад, є такий Володимир Рунчак, творчий вечір якого ми робили в Андріївській церкві. Він представляв там сучасну духовну музику. Скажу вам прямо й відверто, — це дуже непроста музика, таке, знаєте, “накручене” сучасне письмо. Але для того, щоб можна було порівнювати й аналізувати, треба, щоб ця музика частіше звучала. Ми сьогодні маємо в Києві унікальні фестивалі сучасної музики, де звучить не тільки наша українська музика, а й європейська. Це фестивалі “Київ-мюзикфест” і “Музичні прем'єри сезону”, створені нашими вітчизняними композиторами й Національною спілкою композиторів. Що стосується сучасної андеграундної музики, то Україна також живе в цьому потоці (згадаймо фестиваль “Два дні і дві ночі” в Одесі). Поряд із цим є й ультрасучасна музика. Активно працює композитор Сергій Пілютиков; кримський композитор Алемдар Караманов написав майже десять симфоній — у цьому році він отримав Національну шевченківську премію. Отже, композиторство в Україні, незважаючи ні на що, традиційно розвивається. Є імена, є перспектива. Тільки трішечки стабілізується держава — і мистецтво буде ще активніше розвиватися.

У нас є гарна традиція підготовки кадрів: від нижньої ланки — музичних шкіл — через музичні училища до консерваторій та музичних академій. Є традиція, є система. І треба все робити для того, щоб її зберегти, примножити. Поряд активно працюють, і ще раз підкреслю, альтернативні структури, в тому числі приватні. Це дуже важливо й перспективно.

— *Чи робите Ви ставку на зірок?*

— У нашому проєкті “Музичні вечори в Андріївській церкві” брали участь справжні зірки, такі, як Тарас Штонда й Ольга Микитенко. Зрозуміло, що нас хвилює ця проблема, але нам було б дуже приємно, якщо ці зірки народжувалися у нас. Ми весь час співпрацюємо з молоддю, наприклад, із такими чудовими оперними співаками, як Валентина Матюшенко й Оксана Ярова. Це, на мій погляд, дуже перспективні артистки, й через деякий час про них дізнається світ. Є ще чимало гарних виконавців, які набувають концертного досвіду в нашому проєкті.

На тлі проєкту “Музичні вечори в Андріївській церкві” особливо хочу підкреслити, що ми сьогодні, на превеликий жаль, втрачаємо традиції саме камерного музикування, камерного виконавства. Що таке камерний концерт? Це не більше ста слухачів. Саме приміщення Андріївської церкви унікальне для такого концерту. Тому я з радістю запрошую всіх, хто хоче проявляти себе саме в цьому академічному жанрі виконавства. Він надзвичайно складний, але магічний за сприйняттям.

Що стосується втрат на цьому шляху, то вони, в першу чергу, пов'язані з урбанізацією, з технічним прогресом, коли маємо великі концертні приміщення, електронні підсилювачі й усілякі еквалайзери, коли слухач віддалений від виконавця й не має можливості контактувати з ним близько та бачити виконавську кухню. Усе це поза межами традицій камерного виконавства, а ці традиції диктують високий професійний рівень жанру. Камерне мистецтво повинно культивуватися в сприятливому середовищі. Ми можемо згадати XVIII, XIX сторіччя, коли існували музичні салони, де збиралося 20—30 осіб. Такі були камерні концерти, така була традиція камерного виконавства. У тому обізнаному вишуканому оточенні формувалася професійний рівень, майстерність, смак, які живили й інші музичні жанри, піднімали планку загальної культури.

ІНТЕРЕС ДО КЛАСИЧНОЇ МУЗИКИ — ЦЕ ІНДИКАТОР РІВНЯ КУЛЬТУРИ КРАЇНИ

Теза про те, що загальний культурний рівень в Україні катастрофічно падає, вже давно стала банальною. Але з плином часу ця проблема набуває все більшої актуальності. “Хто винуватий” і “що робити?” — ось два наріжні питання. Щодо винуватця, то в більшості випадків кивають на державу, яка не опікується ні культурою, ні мистецтвом, особливо серйозним: насамперед, не бере участі в його пропагуванні, наприклад, майже немає відповідних програм на телебаченні, записів концертів...

А що ж робити? Констатуванням і сумуванням справу не зрушиш із місця. Саме про це піде мова у бесіді з президентом Всеукраїнського благодійного фонду “Українське філармонічне товариство”, художнім керівником і головним диригентом симфонічного оркестру “Ренесанс”, професором Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського — заслуженим діячем мистецтв України Йосипом ФРАНЦЕМ.

годні спонсори, меценати, інвестори набагато легше та швидше погоджуються підтримати масову культуру, бо думають, що відразу отримають віддачу, тобто, спрацює реклама й пропаганда їхнього товару й т. п. Але вони стикаються з тимчасовим і нетривалим ефектом, бо роблять ставку, як правило, на новоявлених зірок, популярність яких примарна та швидкоплинна. А створення великого позитивного іміджу можна пов'язувати тільки зі справжніми явищами культури й мистецтва.

Ті країни, які пройшли шлях створення капіталістичних стосунків, давно вже перехворіли цим і пішли далі. Ми їх просто доганяємо й повторюємо, по суті, ті ж самі помилки, про які вони вже навіть забули. Тобто, мова йде про те, що ми повинні дбати сьогодні про створення більш перспективного позитивного іміджу на базі гідних явищ культури, щоб структури, які вкладають у неї гроші, мали стійкий економічний вигравш, і щоб можна було гідно показати державу за кордоном. Наведу характерний приклад. Німецька компанія “Davidoff” постійно, з року в рік, привозить нам симфонічні оркестри. Значить, спромоглися люди знайти кошти й підтримати створення Філармонії Нації, симфонічної капели, оркестру для того, щоб пропагувати велику академічну класику. І це відповідно створює певний імідж.

От і ми сьогодні повинні думати про те, що імідж держави створюється, передусім, вічними цінностями, закладеними у велике академічне мистецтво. Незважаючи на безкінечні труднощі, альтернативне філармонічне товариство, яке я очолюю, продовжує йти цим шляхом. Ми створили проєкт “Музичні вечори в Андріївській церкві”, час від часу проводимо академічні концерти класичної музики в Національній філармонії, в Національній опері, в Національному палаці

реалізуватиме свої можливості. Він може бути зарахованим на роботу до державної мистецької структури або до альтернативної структури, яка активно працює на цьому ринку. Поле для діяльності досить велике. Справа в іншому: митець повинен усе-таки заробити достатню кількість грошей, аби можна було їх тут ефективно використати. І підтримка держави в даному випадку полягає в тому, що вона має створити більш-менш сприятливі умови для того, щоб він повернувся на Батьківщину й тут безболісно працював.

Необхідно пам'ятати, що культура — явище, найбільш незахищене в будь-якому суспільстві, у тому числі й у нашому, і тому необхідно створити відповідні пільги: талант повинен оподатковуватися таким чином, щоб мати змогу себе проявити. У держави достатньо можливостей, функцій і важелів.

Можуть бути, наприклад, пільгові умови надання приміщень для проведення концертів. Якщо масова культура користується великим попитом і дає високий економічний прибуток, то чому держава не використає цього? Поставте умови трохи вищі, нехай більш жорстко спрацюють фінансові важелі, пов'язані з проплатою оренди, податків і т. п. Ці кошти можна використати на користь тих, хто не може існувати тільки через те, що його мистецтво, так би мовити, елітарне.

Мова йде не про утриманство, а про стрижень народу — духовність. Тут держава може активно втручатися: не заважаючи ні одним, ні другим, просто використовувати кошти в тих напрямках, які сьогодні є для держави стратегічно важливими й пріоритетними. А пріоритетними є ті цінності, котрі показують нас у світі як націю, державу, яка може посісти гідне місце у світовому співтоваристві. Так чому не використати такої можливості? У деяких країнах працює принцип

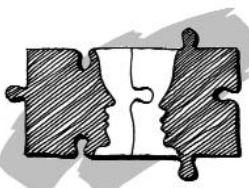
прийдуть. Тоді людина по-іншому починає працювати, мислити й ставитися до своєї справи.

Ці заходи рано чи пізно виведуть із важкого стану дуже багато галузей, у тому числі й галузі культури, а вони різні: образотворче мистецтво, бібліотечна справа, музейна справа. У нас є унікальні за світовим значенням пам'ятки історії й архітектури, які перебувають у жахливому занепаді. Їх необхідно відреставрувати й поставити на нормальні рейки економічних стосунків. Ми з вами зараз спілкуємося в приміщенні унікального пам'ятника “Софія Київська”. Ви подивіться на ті будівлі, двори, доріжки, стіни... Так, дещо відновлюється, але дуже повільно, важко й натужно. А ми тут могли б сьогодні мати чепурні будівлі, гарні фонтани, гарний сад. Усю інфраструктуру. Чому ні? Приїжджає маса іноземних туристів, а немає де припаркувати автобус, поїсти. Де той комплекс комфортних послуг, що є ознакою цивілізованості? Генеральний директор “Софії Київської” докладає величезних зусиль, щоб цей пам'ятник зберегти й реставрувати, але держава надає допомогу в мізерних дозах.

— *Як Ви оцінюєте рівень того, що створюють наші сучасні академічні композитори? Чи співпрацюєте з ними?*

— Такі композитори, як Євген Станкович, Левко Колодуб, Валентин Сильвестров, Леся Дичко, Мирослав Скорик (список можна продовжувати), — це якраз та когорта, яка відстоялася, кристалізувалася. Творіння цих людей, їхні імена вже будуть жити, вони про себе заявили світу, і світ їх знає та цінує. Я думаю, що ми можемо бути щасливими, що живемо в час, коли працюють ці люди, прославляють нашу культуру й нашу націю. Поряд із цими патріархами є молодше покоління композиторів, яке дуже активно працює й просувається. На-

● **Володимир КОСКІН**

“Кожна влада, крім елементів сили матеріальної, потребує ще сили духовної”. Це твердження видатного українського історика Івана Лисняка-Рудницького приймаємо як незаперечну істину, виходячи не з теоретичних роздумвань, а з досвіду влади, під якою ми жили, з досвіду комуністичної диктатури, яка переслідувала й гнобила все, що творить справжню духовну силу суспільства і народу. Заснована на фальшивій доктрині про те, що боротьба класів — це головний рушій і зміст історії, тобто, на верховенстві матеріального над духовним, царська та більшовицька влада намагалися зробити своєю духовною силою російський великодержавний шовінізм. Але такою силою не може бути брехня, мета якої — русифікація завойованих народів, смерть їхніх мов і культур, смерть їхньої історичної пам’яті.

Справжня духовна сила кожної влади ґрунтується на службі національній ідеї народу, головного творця й суверена держави, який своє незалежне, державне існування відчуває як запоруку свого вільного життя і свого безсмертя. Нація, як кожен живий організм, зобов’язана боротися за свою невмирущість. Тому вона творить і ненастанно розвиває свою культуру як непроминальне, надчасове явище, здатне бути духовною силою національної влади й держави. Народ формує владу для держави і вимагає від влади дотримуватися писаного й неписаного природного закону, покликаною берегти й розвивати мову, культуру, пам’ять нації. Саме в цьому сенсі влада існує для держави, а не держава для влади. Цього не визнавали комуністичні монархи, криваві диктатори, але це добре знали короновані особи феодальних часів.

“Що в державі більше: закон чи король?” — питався великий гуманіст, русин Станіслав Оріховський і відповідав на це питання, даючи поради польському королеві, який шойно зійшов на престол: “...наші предки виховували нас так, щоб ми знали, що король вибирається для держави, а не держава існує для короля. На цій підставі гадаємо, що держава набагато шляхетніша й достойніша за короля. Закон, якщо він є душою і розумом держави, значно кращий за непевну державу і вищий за короля”. Тут ми чуємо голос високої політичної культури, розвиненої мислителями від Платона до діячів епохи Відродження. Але політична культура — це не дипломатія, не політика, приречена на компроміси та відступи від своїх учорашніх тверджень. Політична культура — це глибоке розуміння та безкомпромисне відстоювання національної ідеї, що формується за найвищих досягнень національної та світової культури. А світова культура, власне, задля того існує, щоб творчі духовні таланти особистостей переходили в надбання світової цивілізації, в надбання окремих народів та влади окремих держав. Культура — це позитивна, морально вартісна творчість людини, спрямована на подолання часових меж її життя, на передачу свого безсмертя в безсмертя нації, до культури якої та людина належить.

Життя народу — головний натхненник творця культури, який підсвідомо прагне свого вічного перебування у вічному житті нації. Розумію, таке визначення культури — неповне й недосконале, але важливе для нас тепер, коли ми маємо владу, зосереджену виключно (і не завжди чесно!) на боротьбі за матеріальний достаток народу, нехтуючи його духовними потребами. Ми стали свідками, коли тільки один кандидат на пост Президента України говорить про духовну силу влади, засновану на єдності нації, а всі інші обіцяють одне і те ж: хліб і роботу. Ніхто не каже, що тільки той хліб — добрий, який дає енергію для звичайного і для духовного життя, і лише та праця є визволенням, а не тюрмою, яка дає людині можливість жити і для своїх дітей, і для свого народу. Інакше — з хліба буде тільки гній, а з праці — піт і добробут наших олігархів та багатих європейців і росіян, на яких уже сьогодні трудиться сім мільйонів українських заробітчан.

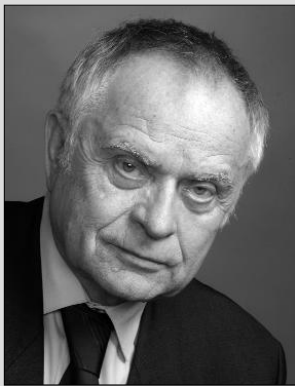
Ми стали свідками занепаду моралі, безсоромної поведінки продажних суб’єктів, які сміють називати себе політиками, претендують на посаду президента в державі, йдуть на вибори лише з однією добре оплаченою метою — відібрати хоч би десяток голосів у справжнього лідера нації. Тому саме тепер визначаємо культуру як енергію доброти і правди, енергію національного духу нашої історії. Саме тепер наша культура, за винятком декількох зрадників-хрунів, чинить опір шахрайству, маніпуляціям державного апарату, враженого корупцією, байдужістю до національних проблем, жадобою залишатися при владі всупереч демократичним законам, нібито проголошеним у нашої Конституції.

ВРУЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПРЕМІЇ ФУНДАЦІЇ ОМЕЛЯНА ТА ТЕТЯНИ АНТОНОВИЧІВ

Міжнародна премія добродіної Фондації Омеляна та Тетяни Антоновичів — сьогодні чи не найпрестижніша премія, представлена яскравими іменами сучасності: Василь Барка, Василь Стус, Орест Субтельний, Емма Андєвська, Дейвід Сондерс, Богдан Кравченко, Леонід Плющ, Роберт Конквест, Григорій Костюк, Юрій Шевельов, Ліна Костенко, Марта Богачевська-Хом’як, Валерій Шевчук, Іван Дзюба, Іван Драч, Богдан Гаврилишин, Збігнєв Бжезінський, Володимир Дрозд, Михайло Браїчевський, газета “Літературна Україна”, Микола Вінграновський, Ярослав Шашкевич, Микола Жулинський, Євген Гуцало, Олена Апанович, Роман Федорів, Михайлина Коцюбинська, Юрій Мушкетик, Григорій Логвин, Богдан Боцюрків, Ігор Калинець, Дмитро Степовик, Юрій Барабаш.

1995 року премію Фондації Антоновичів одержав і

В’ячеслав Брюховецький, президент Національного університету “Києво-Могилянська академія” за відродження історичного вищого навчального закладу.

Цього року її одержали поет Дмитро Павличко та перекладач Андрій Содомора, які виступили із інавгураційним словом.

У церемонії вручення взяли участь голова Фондації, засновник премії, людина-

легенда Омелян Антонович, який презентував два томи “Спогадів”. У них автор розповідає про свій життєвий шлях, шлях галицького інтелігента, який на все життя зберіг любов до України.

У церемонії вручення премій та презентації книг Антоновича взяли участь: лауреати премії Микола Жулинський, Іван Дзюба, Марта Богачевська-Хом’як, В’ячеслав Брюховецький, Іван Драч.

Україна знає Омеляна Антоновича як аристократа Духу, відомого мецената, який постійно підтримує українське слово, книговидання, бібліотечну справу. Цього року Омелян Антонович підтримував проєкт реконструкції будівлі, в якій буде розміщена бакалаврська бібліотека Наукової бібліотеки НАУКМА. Вона носить ім’я Тетяни та Омеляна Антоновичів.

● **Таїсія ШАПОВАЛЕНКО, прес-центр НАУКМА**

ЕНЕРГІЯ КУЛЬТУРИ

Ми живемо нібито в самостійній Україні, ми слухаємо програми нібито демократичних політиків, ми ходимо залами виставки, де тріумфує нібито українське книговидання, ми дивимося телепередачі, де домінує нібито правда й нібито українська мова, і всюди, на кожному кроці, відчуваємо смертельний подих фальшивості, невігластва, реакції, які не нібито, а насправді живуть надіями на розмивання та ліквідацію духовності нашого народу, його історії, мови, пісні, тисячолітньої культури.

Сьогодні ми мусимо задуматися над тим, чому трагічно закінчилася княжа доба нашої минувшини, чому не встояла козацька держава. Так, однією з головних причин цього була неприязнь і незгода між князями, між козацькими вождями. Але головна причина громадянських воєн і чвар між князівствами та гетьманатами — прихід до влади малоосвіченої верхівки, яка дбала тільки про свої матеріальні, егоїстичні користі.

Тільки в ті князівські козацькі часи, коли на чолі українського народу стояли подвижники освіти, інтелектуали, гуманітарії, наша держава розвивалася, міцніла, а в давнину була зразком для європейських монархій. Про культуру найвидатнішого київського князя Ярослава Мудрого, якому вдалося розумом і волею втихомирити пожадливі претендентів на центральний престол, можна сказати багато добрих слів. Цей державник розумів, що основою його влади є не лише воїни, а й закони, не лише мечі, а й книжки, що їх він наказав збирати і переписувати. Він будував своє правління не лише на зримому територіальному просторі, а й на незримому, духовному потенціалі тодішньої світової і рідної культури.

Умовно — на незримому просторі культури, бо книжні, живописні, архітектурні, різьблені в камені, дереві й металі, видимі розумом і зором, дотиком і слухом відчутні пам’ятники культури — це згустки людської творчої енергії, яка перемагає смерть. Духовна енергія Оранти в Софійському соборі переповнює храм, тече з ХІ століття у всі віки і під всі небеса нашої історії, вона торкається душі кожного українця, даючи відчуття належності до безмежного національного “Я”. Національне почуття — це в суті своїй духовне, релігійне начало людського буття, яке має своє земне відображення в культурі й, насамперед, у її рятівній для кожного народу ідеології.

У містечку Санлісі, під Парижем, довелося мені тримати в руках шедевр із бібліотеки Ярослава Мудрого. Це книжка дочки київського володаря, дружини французького короля Анрі І, Анни, де кирилицею, глаголицею та латинським шрифтом написані християнські молитви. Можна уявити собі, який шанобливий подив повинні були викликати всі ті письмена в оточені короля, який не вмів

писати, за нього державні документи підписувала дружина. Зберігся навіть її підпис (regina Анна), де слов’янське письмо поєднане з латиною. Якби наша влада дбала про історичну пам’ять України, цей молитовник був би скопійований і виданий мільйонними накладами, щоб кожна душа в нашої державі знала, де її європейське і світове коріння.

Найвидатніші козацькі гетьмани — Петро Конашевич-Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Іван Виговський, Петро Дорошенко, Іван Мазепа, Пилип Орлик відзначалися високою освіченістю та особистою культурою, були поліглотами, мали ораторські, літературні, музичні обдарування, були наділені духовною силою, яку вміли обертати в потугу своєї влади, здобувати собі підтримку духовенства, старшини і мудрішої частини політичного люду.

“Козацька доба у сфері культури була Києво-Могилянською”, — справедливо писав Євген Маланюк. Козацька державність почалася із заснування Братської школи, до якої усе Запорозьке товариство 1620 року записав січовий гетьман, творець київської православної митрополії, вихованець Острозької Академії Петро Сагайдачний. Хоча Богдан Хмельницький здобув освіту у львівському єзуїтському колегіумі, він постійно своїми універсалами надавав різні добра освітнім православним закладам, церквам і монастирям, кажучи по-нинішньому, інвестував у культуру, книгописання та мистецтво.

Іван Виговський, випускник Києво-Могилянки, автор “Реєстру усього Війська Запорозького”, законно вважається кодифікатором українського правопису, основоположником фонетичного письма, де на вимову була зорієнтована його буквена основа. А Петро Дорошенко, який блискуче володів латиною і польською мовою (отже, таку освіту міг здобути лише у Києво-Могилянці), у найскрутніші часи своєї боротьби за об’єднання всіх українських земель в єдиній державі постійно пропонує до угод із польським королем статті про підтримку українського шкільництва і, звичайно, Києво-Могилянської Академії. Про Івана Мазепу не скажеш краще за сказане в енциклопедії “Києво-Могилянська Академія в іменах”: “1703–04 рр. на його кошти (200 000 золотих) збудовано камінний навчальний корпус, відомий сьогодні, як “Мазепин”, та Богоявленський собор Братського монастиря, КММ отримувала нові маєстності й щороку 1000 золотих на stipendii студентам, “всякому з малоросійських дітей хочаючому вчитись”, він поповнював бібліотеку “різними манускриптами”, відвідував лекції і студентські диспути, “витолошував промови мовою Тита Лівія і Цицерона”. Знанням мов та освітою перевищував усіх гетьманів Пилип Орлик. Він володів латиною, арабською, німецькою, шведською, болгарською, польською та старослов’янсь-

кою мовами, писав щоденники й поезії, лис-тувався з європейськими монархами. Відомий шведський історик Альфред Енсен писав про Орлика: “Він міг бути канцлером великої імперії, не те що генеральним писарем у козаків. Що мене вражає, це його великий інтелект та освіта”.

Навіть у найближчих до нас країнах, де я працював послом нашої держави, ніхто не знає, що Пилип Орлик створив першу в Європі демократичну конституцію, затверджену козацькою радою 5 квітня 1710 року в Бендерах. Засади громадянських прав, що лягли в основу цієї конституції, випередили на чотири десятиліття французьких енциклопедистів та на вісім десятиліть укладачів польської антифеодальної хартії з 1794 р. З вини нашої теперішньої псевдодержавницької ідеології Пилип Орлик по справедливості не оцінений в Україні. Йому не поставлено пам’ятника, його твори належним чином не вивчено і не видано. Як і Мазепа, він перебував в зоні замовчування, зумисної не уваги, бо все своє життя присвятив боротьбі за визволення України з-під російської кормиги.

Києво-Могилянська Академія за двісті років свого існування виховала козацьку еліту нашого народу. Сьогоднішня владна верхівка в Україні має з кого брати приклад, але через брак елементарної культури, духовності й патріотизму не хоче й не буде навчатися у своїх попередників.

В’ячеслав Липинський писав, що українці — народ літератури. Це правда. У боротьбі за виживання нашої бездержавної нації з’явилися титани духу, письменники й політичні пророки Тарас Шевченко та Іван Франко, що акумулювали в своїй творчості енергію української народної культури, поєднали її з біблійними, універсальними мотивами і на новій основі відродили нашу національну ідею. Липинський вважав недоліком нашої політичної культури перевагу в ній не “бойовиків-продуцентів”, а любителів гарячого слова, декламації, тієї напівсвідомої патріотичної снаги, що здатна коріше на плаксиву пісню, ніж на конкретний бойовий чин. Має рацію тонкий аналітик. Але не повну, бо саме з тієї релігії, якою оточені літературні предтечі нашої свободи, поставили справдешні характери воїнів і героїв, що віддавали своє життя за українську державу. Кого б ми не взяли з них — будівничих Української Народної Республіки, провідників Організації Українських Націоналістів, українських націонал-комуністів, ідеологів Української Повстанської Армії, організаторів руху опору в другій половині ХХ ст., представників наукової та літературної інтелігенції, які разом із дисидентами створили “Народний Рух”, — усі вони люди культури. Кремлівська червона влада винищувала їх. В один і той же час утворювалися обставини для загибелі Михайла Грушевського і Миколи Хвильового, в один і той же час убито Євгена Коновальця і Миколу Зерова. Цей подвійний мартиролог, який тягнеться до В’ячеслава Чорновола і Георгія Гонгадзе, свідчить, насамперед, про те, що наші вороги найбільше боялися поєднання політики і культури в українському визвольному русі.

Повертаючись до нашої прикрої сучасності, можемо відзначити, що українська інтелігенція не пішла на ганебну згоду із владою, вона виявляє однастайну підтримку Вікторові Ющенку. В його поведінці й діяльності закладена енергія культури, що струменить у руслі нашої державницької ідеї. В часи такого непевного утвердження української держави ми чуємо спокійний, неагресивний, але впевнений голос, який нам, творцям культури, звістує про невмирущість духовної сили нашого народу. Та духовна сила постає з видіння не роз’єднаної, а мовно, історично та релігійно єдиної України. Нинішня влада намагалася поглибити відмінності між заходом та сходом нашої держави, цій владі на руку грали донецькі русифікатори та львівські “білі хорвати”. Однак саме тут, де влада хотіла законсервувати успадкований з часів неволі поділ народу на малоросіян та українців, почався рух зближення між нами на користь українства. Про це свідчить масова підтримка у всіх областях України загальнонародного кандидата на пост президента. Вже одна поява в нас єдиного лідера — це перемога об’єднаних навколо “Нашої України” політичних сил, непогасне світло надії в свідомості нації, яке має більше значення, ніж звичайна перемога на виборах. Це перемагає й переможе інстинкт самозбереження народу, дух нашої хресної, жертвної, але невідлеглої історії, генії нашої мови і культури.

● **Дмитро ПАВЛИЧКО**

ВІТАЄМО!

Ї ЛЮБОВІ І ВОГНЮ

27 вересня в Національній опері відбувся великий літературно-мистецький вечір Дмитра Павличка, який розпочався новою: видатного поета і громадського діяча увінчано званням Героя України.

Зал тепло й розчулено сприйняв і вітав пісні, які стали епохою в музичній українській культурі, та їх відомих виконавців — Дмитра Гнатюка, Анатолія Мокренка, Марію Стеф'юк, квартет "Явір", піаністку Нелю Пірадову.

Серед глядачів були помічені відомі українські письменники, політики, науковці, діячі культури. Усі вони радо вітали Віктора Ющенка, який проголосив тепле й зворушливе слово про ювіляра — "чатового українського слова".

Фото Ганни ОБОРСЬКОЇ

Марія Заньковецька

Цього року ми святкуємо 150-ліття від дня народження славетної української артистки, однієї з найяскравіших драматичних актрис у театральному просторі кінця XIX — початку XX століть Марії Заньковецької.

Сучасники вважали, що її могутній талант зробив би честь європейській сцені. Вона могла б стати окрасою найкращих театрів Москви і Петербурга, але не зрадила українського, хоча йому й відмовлялося в праві на існування, заборонялося ставити вистави українською мовою. Саме через це в доробку Заньковецької переважають ролі знедолених селянок з української драматургії (оскільки п'єси тільки на таку тематику можна було грати українською). Та кожен образ у виконанні великої актриси набував загальнолюдського значення, вражав своєю глибиною та багатогранністю. Недарма їх порівнювали з найкращими здобутками світового театрального мистецтва. Сила її гри зачаровувала не тільки тогочасних українських діячів культу-

СУЗІР'Я ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ

З 25 по 27 вересня в приміщенні МТМ "Сузір'я" відбувся перший Міжнародний театральний фестиваль "Марія", присвячений 150-річчю від дня народження видатної української актриси Марії Заньковецької. Проведення фестивалю стало можливим завдяки сприянню ВУТ "Просвіта" імені Т. Шевченка, "Шевченківського фонду XXI століття", Міжнародної благодійної організації "Міжнародний інститут театру" та МТМ "Сузір'я". За словами ініціатора фестивалю, народної артистки України Лариси Кадирової, "Марія" — єдиний у світі фестиваль жіночих моновистав.

ри, а й російських. Її талант вражав Л. Толстого, А. Чехова, І. Рєпіна, І. Буніна та багатьох інших. А П. Чайковський подарував Заньковецькій вінок із написом "Безсмертний — від смертного".

На думку С. Петлюри (який писав глибокі театральні рецензії), її гра відзначалася глибоким відчуттям художньої правди, неперевершеним психологізмом (і тут вона, можливо, перевершує знамениту італійку Елеонору Дузе), величезною природною інтуїцією. Він писав: "Своєю аналізою артистка часто поправляє самого автора, робить більш яскравими, виразними і ефективними моменти, ледве зачеплені, ледве змальовані останнім".

А захоплений М. Рильський писав: "Вогнем, жагою, пориванням Вона серця палила всім; Страждання граючи, стражданням Сама була вона живим. Груки Чехова й Толстого Благословляли її дорогу, І Мирний голову клонив Благоговійно перед нею, І Лисенко її любив Співучо-ніжжною душею..."

Сорок років виходила на українську сцену видатна актриса. Саме вона стала першою народною артисткою України. Даниною її пам'яті є фестиваль "Марія", який народився в Києві в цьому році. Він ніби проводить лінію духовної спадковості між легендарною "зорею українського театру" і сучасними акторками.

У програмі фестивалю — не тільки покази моноспектаклів, а й відкриття виставки "У сузір'ї Заньковецької" (у приміщенні МТМ "Сузір'я"). На ній представлені фотографії Заньковецької в ролях і в житті (їх збереглося

досить багато). Крім того, можна побачити й особисті речі актриси, її театральний костюм, плакати вистав. Усі експонати надані меморіальним музеєм Марії Заньковецької, який існує понад 40 років (розташований на вул. Великій Васильківській, 121, там де жила актриса). А поряд із старовинними фотографіями — сучасні стенди, які представляють "сузір'я" сучасних артисток — тих, які протягом 90-х років стали лауреатками премії імені М. Заньковецької. Першою лауреаткою цієї премії була ініціатор фестивалю Лариса Кадирова. Саме вона протягом 20 років виходила на сцену в образі Заньковецької (600 виходів у цій ролі!). А серед інших зірок "сузір'я Заньковецької" — Ольга Кусенко, Ада Роговцева, Таїсія Литвиненко та інші.

Лариса Кадирова у виставі "Посаг кохання"

НОВЕ ВИДАННЯ

ІСТОРІЯ МУЗИЧНОЇ ЕЛІТИ

Уже 90 років київська консерваторія — один із найголовніших осередків музичного мистецтва України. І тільки нині, вперше за весь час існування цього закладу, нарешті видано фундаментальне дослідження про Національну музичну академію імені П. І. Чайковського. Ошатне видання "Академія музичної еліти України" обсягом понад 600 сторінок побачило світ у видавництві "Музична Україна" за сприяння Державного комітету телебачення й радіомовлення України в серії суспільно значущих видань.

Матеріали в книзі поділені на три розділи. У першому розділі подані архівні матеріали, що висвітлюють історію консерваторії, розповідають про її заснування, людей, які стояли біля її витоків. Другий містить розгорнуту інформацію про особливості навчального процесу музичної академії: характеристику адміністративних структур, кафедр, лабораторій, напрямки їхньої діяльності. Третій розділ присвячено видатним митцям, які зробили величезний внесок у педагогічну та наукову діяльність консерваторії, сформували в ній творчі школи світового значення.

Унікальні архівні матеріали, маловідомі факти, спогади, рідкісні матеріали, а також надзвичайна інформаційна насиченість книги перетворюють її на справжню енциклопедію українського музичного мистецтва. Адже тут знайшлося місце і для історії, і для сучасності, для митців і для особливостей навчального процесу. А головне — висвітлено весь період діяльності провідного українського мистецького навчального закладу. Таке видання зацікавить не тільки студентів та викладачів, а й усіх, кому небайдужа історія українського музичного мистецтва.

•

К. Т.

ФЕСТИВАЛЬ

Програма фестивалю поки що невелика, але цікава. Моновистави — складний жанр. Вести одній весь спектакль, зробити свій образ настільки яскравим, багатогранним і захоплюючим, щоб він не "відпускав" глядача — таке під силу тільки актрисам великого мистецького діапазону, справжнім майстрам сценічного мистецтва. Галерея жіночих образів і доль постає перед нами у виконанні артисток з України, Росії, Білорусі, Польщі. Відкрився фестиваль моновиставою "Посаг кохання" за п'єсою Г. Г. Маркеса "Любовний одвіт чоловікові в кріслі" у виконанні Лариси Кадирової. Це — монолог жінки, адресований її чоловікові, і ми стаємо свідками трансформації кохання, страждання душі, в якій умирає любов, переплетення сильних, часом протилежних почуттів і спогадів. А ще в програмі — "Кайдашиха" за І. Нечум-Левицьким (виконує Лідія Кушкова, Дніпропетровськ), де актриса звертається до сучасного глядача і "прочитує" повість очима своєї героїні. "Маленька щаслива монетка" за мотивами англійської народної казки (Наталія Вошилова, Польща, Познань) — вистава, де є простір для експериментів та імпровізацій. "Догоріла свічка" за Олесею Петраскевичем (Галина Бальчевська, Білорусь) присвячена долі білоруської селянки, якій випало пережити всі випробування свого часу — від Великої Вітчизняної війни до чорнобильської катастрофи. Музично-театральний проект "Квітка-невіста" (Наталка Половинка, Львів) переносить нас у світ стародавніх народних співів, які химерно поєдналися у дивовижну поетичну картину. В спектаклі "Про життя, про смерть і про любов" за оповіданнями І. Буніна, А. Чехова, М. Лєскова (Тамара Абросімова, Санкт-Петербург) зустрічаються одразу три героїні, для яких один день кохання вартий цілого життя. Завершився фестиваль "Круглим столом" "Актриса", де обговорювалися виміри акторської майстерності сучасної Артистки.

Колись Марія Заньковецька сказала: "Для мене театр — перш за все і після всього — храм... Я не можу грати те, чого не розуміє серце..." Сподіваємося, ми ще не раз побачимо на фестивалі вистави, зіграні серцем.

•

Катерина ТАРЧЕВСЬКА

ГЕНЕРАЛЬНА РЕПЕТИЦІЯ

Матчі за участю київського "Динамо" та донецького "Шахтаря" через участь цих команд у розіграші Ліги чемпіонів проводилися на день раніше, у п'ятницю, 27 вересня.

динку. Другу половину зустрічі кияни зіграли від оборони, при цьому гостро атакуючи, і таким чином утримали рахунок. "Металург" достойно зіграв проти "Динамо", але здобути хоча б одне очко донецчанами так і не вдалося.

БЕЗ ПЕРЕМОГИ ЛИШЕ "БОРИСФЕН"

Перед звітним восьмим туром три команди в турнірній таблиці ще не звідали смаку перемог у цьому чемпіонаті. Після цього туру з нулем у графі перемог залишилися лише "Борисфен". Але про яку перемогу можна було мріяти підопічним Олександра Рябоконя в Луцьку? "Сьогодні я нарахував 25—30 моментів, у яких футболісти робили зовсім не те що потрібно. Коли треба було грати головою, вони грали ногами, де бажано було б зіграти індивідуально, вони посилали пас і так далі", — такий висновок після гри "Волинь" — "Борисфен" зробив Віталій Кварцяний, головний тренер лучан. А й справді, фортуна того вечора відвернулася від господарів, м'яч летів куди завгодно, тільки не в сітку воріт. Лише ціною впертої гри в обороні борисфенівці врятували одне очко.

Перші перемоги в цьому чемпіонаті здобули сімферопольська "Таврія" та запорізький "Металург". Матч із "Металістом" був дебютним для нового головного тренера кримчан на домашній арені. Тому, усвідомлюючи всю відповідальність — тренер зі свого боку, а гравці зі свого, — зробили все можливе, аби порадувати вболівальників. І порадували — результатом, а не грою. Єдиний гол із пенальті в цій зустрічі вписав до свого активу штатний пенальтист команди Васил Гігадзе — на 23-й хвилині. Олег Федорчук, головний тренер сімферопольців, самою грою залишився незадоволений: хоча дуже важливі

три очки вдалося вибороти, але й цей вагомий здобуток не дозволив "Таврії" залишити небезпечну зону — 15 місце. Услід за кримчанами свою першу перемогу на виїзді здобув і запорізький "Металург", обігравши при цьому непоступливе "Закарпаття". Єдиний гол на 67-й хвилині (Модебадзе) вирішив долю зустрічі — 0:1, — і команда Запоріжжя посідає 12-ту сходинку турнірної таблиці.

Цікавим вийшов матч, у якому "Іллічівець" приймав на своєму полі "Ворсклу-Нафтогаз". Ще до початку зустрічі було зрозуміло, що поступатися ніхто не збирається. Маріупольці намагалися продовжити свою безпрограшну серію з домашніх матчів, яка триває з четвертого квітня, а в полтавців було завдання перервати програшну серію. Останнього разу "Ворскла-Нафтогаз" виграла в другому турі. Як стало відомо після матчу, як перша, так і друга команда свою серію не перервала. Забивши по м'ячу в двох таймах, господарі здобули свої законні три очка. Хоча глядачі того вечора побачили два абсолютно різні за змістом тайми. Так, у першій сорокап'ятихвилинці полем володіли господарі. Командні дії втілювали в забитий м'яч зумів Мальцев на 30-й хвилині. У другому ж таймі вже гості контролювали перебіг подій на полі й навіть забили — правда, у свої ворота, — проте як майстерно це вийшло! Полуніцький намагався вибити м'яч за межі поля, а вийшло так, що смугастий зрізався й парашутом залетів прямісінько у власні ворота. Цей гол остаточно звів нанівець сподівання гостей хоча б зрівняти рахунок...

Ще один учасник єврокубкових баталій, дніпропетровський "Дніпро", проводив свій матч у гостях проти "Чорноморця", який останнім часом набрав доволі впевненої ходи. Гра

бронзового призера чемпіонату.

І про ще один матч — між "Кривбасом" та "Оболонню", який так і не виявив сильнішого. Вийшла мירוва — 1:1. Схоже, що кияни потроху починають приходити до тями й навестувати втрачене.

Восьмий тур вищолігових перегонів не порадував нас своїми сенсаційними рахунками, залишивши в очікуванні нових результатів, нової гри.

В ОЧІКУВАННІ "ВЕЛИКОГО" ФУТБОЛУ

Уже цього тижня чотири футбольні колективи України зіграють свої чергові єврокубкові матчі. Київські динамівці на своєму полі прийматимуть леверкузенський "Байер". Нагадаємо, що це буде другий матч у груповому турнірі Ліги чемпіонів. У першій зустрічі нашому супернику — італійській "Ромі" — зарахували технічну поразку 0:3, і тепер "Динамо" із "Байером" є лідерами у своїй групі.

Донецький "Шахтар" після прикрої мінімальної домашньої поразки від італійського "Мілана" завітає в гості до іспанського клубу "Барселона". Звісно, важко оцінити шанси донецчанами проти одного з найсильніших клубів Європи, але з упевненістю можемо сказати одне: хлопчиками для биття українці не будуть. Про це яскраво засвідчила гра проти "Мілана".

Ще два клуби, дніпропетровський "Дніпро" та донецький "Металург", спробують пробитися в груповий турнір Кубка УЄФА. Для цього дніпропетровцям потрібно буде переграти принаймні в два м'ячі ізраїльський клуб "Маккабі", а для донецчана, схоже, у цьому сезоні виїзний матч проти римського клубу "Лацио" стане останнім у єврокубках, — адже "Металургу", аби пройти далі, потрібно зробити майже неможливе — переграти римлян щонайменше в три м'ячі, залишивши "сухими" свої ворота. При всій повазі до українського клубу можемо сказати, що це — нерально, хоча...

До початку матчу навряд чи хто міг би уявити, що гра між донецьким "Шахтарем" і київським "Арсеналом" вийде такою грубою. Сім жовтих карток, вилучення, два пенальті й величезна кількість порушень супроводжували цей матч. Але, не дивлячись навіть на всі ці перешкоди, мало хто сумнівався, що донецчани здобудуть свою чергову перемогу. Проте "розпечатати ворота непоступливого киян" господарям удалося лише на 64-й хвилині через пенальті, який чітко реалізував Брандау. Цей гол примусив гостей піти вперед, шукаючи удачі поблизу воріт "Шахтаря". В результаті у киян оголилися тили, чим не могли не скористатися донецчани, які довели цей матч до розгрому. За десять хвилин до завершення матчу після потужного удару Брандау м'яч влучив у поперечину, але на добиванні першим був Матузілем — 2:0. Ну а крапку в цій зустрічі за хвилину до фінального свистка арбітра "поставив" Воробей. Тож 3:0 — і

"Шахтар", не зазнавши гіркоти втрати очок, у цьому чемпіонаті впевнено посідає першу сходинку в турнірній таблиці.

Поекспериментував перед матчем Ліги чемпіонів Йозеф Сабо. У центральному матчі туру динамівці приймали на своєму полі свого основного переслідувача — донецький "Металург", який до п'ятниці мав у своєму активі рівну з динамівцями кількість очок — 16. Керманич киян, тримаючи в голові майбутнє протистояння з "Байером" у Лізі чемпіонів, дав можливість відпочити деяким основним гравцям своєї команди. Але такі ротації не завдали динамівцям здобути принципову для себе перемогу. Донецчани гідно трималися проти чемпіонів України і на рівних змагалися з ними в першій половині зустрічі. Проте навряд чи міг щось заподіяти Юрій Вірт, коли Максим Шацьких на 36-й хвилині впритул розстріляв його ворота. Цей гол так і залишився останнім у пос-

ПАРАОЛІМПІАДА

ЧЕТВЕРТІ — У ЗАГАЛЬНОКОМАНДНОМУ ЗАЛІКУ

Як стало відомо із сайту www.champion.com.ua, після восьми днів змагань на пара-

олімпійських іграх в Афінах в активі збірної України вже 38 медалей, 17 із яких золоті, вісім срібних та 13 бронзових. Своє четверте золото на Іграх у Греції виборов Віктор Смирнов у плаванні. У п'ятницю українець виявився найсильнішим на дистанції 100 метрів вільним стилем.

Переможцем Параолімпіади став Олександр Дрига, який фінішував першим у бігу на дистанції 800 метрів. Ще одне золото в цей день дісталось Антону Скачкову, який виграв змагання в потрійному стрибку. Це вже друга золота нагорода Антона на цій Параолімпіаді. Перша — 22 вересня у стрибках у довжину. Уже в суботу зранку

параолімпійським чемпіоном у метанні диска став Олександр Ясиновий.

Срібну нагороду виборов Дмитро Алексєєв на дистанції 100 м вільним стилем. Зазначимо, що Дмитро вже має дві золоті медалі, завойовані на дистанції 100 м брасом та в естафеті 4x100 м вільним стилем, та одну срібну нагороду на дистанції 100 м вільним стилем. Бронзовим призером Ігор став Олександр Іванюхін (200 метрів, біг) та Володимир Піддубний — у штовханні ядра.

У загальнокомандному заліку українська команда йде на четвертій позиції, випереджаючи сильні збірні США, Японії та Росії.

ФУТБОЛ. МИ У ФІНАЛІ!

Збірна України з футболу з наслідками ДЦП вийшла до фіналу Параолімпійських ігор в Афінах. У півфінальному матчі українські футболісти розгромили команду Росії з рахунком 4:1. За нашу збірну відзначилися: Тарас Дутко (дублем) та Володимир Антонюк (31), Калачів (60). УКРАЇНА: Жушинін, Трушев, Дутко, Шевчук (Цуканов 63), Вакуленко, Кабанов (Пономарьов 42), Антонюк (Розтока 52).

У матчі за золото українська команда зустрінеється зі збірою Бразилії, яка з рахунком 4:1 перервала футболістів з Аргентини. Фінальний матч відбувся в понеділок.

Україна — Росія — 4:1 (2:0)
Голи: Кабанов (26), Дутко (30, 37), Антонюк (31), Калачів (60). УКРАЇНА: Жушинін, Трушев, Дутко, Шевчук (Цуканов 63), Вакуленко, Кабанов (Пономарьов 42), Антонюк (Розтока 52).

МИХАЙЛИЧЕНКО ОЧОЛИВ «МОЛОДІЖКУ»

Минулого четверга на виконкомі ФФУ була прийнята відставка Павла Яковенка з посади наставника молодіжної збірної України. 40-річний Яковенко отримав запрошення від підмосковного клубу "Хімки", що виступає в першій лізі російського чемпіонату. Виконком затвердив на посаду нового головного тренера молодіжки экс-керманича київського "Динамо" Олексія Михайличенка. Угоду підписано на два роки. Крім того, Михайличенко очолив збірну 1985 р. н. і став координатором усіх молодіжних збірних країни.

Сторінку підготував Олександр ТРАВ'ЯНКА

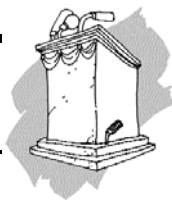
Засновник: Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Юшук.
Комп'ютерна верстка: Ірина Шевчук.

Адреса редакції: вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001.
Тел./факс 228-01-30. E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
<http://slovo.prosvita.com.ua>
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлинки не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

ПОГЛЯД ЗБОКУ

Продовжується міграція депутатів у сесійній залі. Так, повернувся до лав "Нашої України" Юрій Артеменко (який призупиняв членство) і тепер фракція знову налічує 100 парламентаріїв.

Після владнання бізнесових проблем повернулися до так званої "більшості" народні депутати — представники харківської бізнес-еліти. Але відбулося переформатування цієї групи. Знову розділилися парламентська група "Демініціативи" — народовладдя". Спочатку була створена нова фракція "Єдина Україна", до якої увійшли 17 нардепів із названої групи. Лідером фракції є Богдан Губський, який очолює однопартійну партію, також до нього пішли представник Президента в парламенті О. Задорожний, ректордсмен з міграції В. Нечипорук. Потім знову з'явилася група "Демократичні ініціативи" у складі 14 чоловік (що є необхідним мінімумом), керівником якої став Степан Гавриш. Однак в складі групи був заявлений Олександр Бандурка, який фігурував також і в "заєдистів". Тому віце-

ВЕРХОВНА РАДА ЗМІНЮЄТЬСЯ

фото Богдана ГДАЛЯ

спікер запропонував йому визначитися зі своєю приналежністю.

Народно-аграрна партія, лідером якої є спікер парламенту Володимир Литвин, так і залишається поза парламентською більшістю. Голова фракції Михайло Гладій заявив журналістам, що після призупинення їхнього членства на діалог із ними ніхто не пішов, навпаки — посилюється дії проти членів партії. Так, член фракції Веремєєв має відношення до нафтозаводу "Галичина", і там зараз ідуть масовані перевірки, що призвело до фактичного зупинення заводу.

Показали "зубки" й деякі члени НДП. Троє депутатів цієї фракції —

Сергій Шевчук, Олег Зарубинський і Анатолій Кафарський — вийшли з парламентської більшості. "Ми не є складовою неіснуючого утворення та вважаємо себе вільними від зобов'язань (узятих при вступі до більшості)", — заявив Шевчук із трибуни парламенту. Також нардеп повідомив, що вони збираються працювати над системою створення відповідальної влади з демократичними силами України.

Три фракції, які представляють найбільші економічні клани країни ("Регіони України", "Трудова Україна", СДПУ(о)) вирішили зайнятися дискредитацією парламенту. Сценарій цього процесу

було розроблено в Адміністрації Президента. За вказівкою Банкової, вони ігнорували голосування в сесійній залі. Так, авторка законопроекту Раїса Богатирьова (яка керує регіоналами) навіть не з'явилася на представлення свого законопроекту. Однак інші парламентарії підтримали її пропозиції про надання деяких пільг медикам, які працюють у шкідливих умовах. Таким чином, усі соціальні закони проходили в залі без участі скривджених, а ось на економічні закони головні не вистачало. Народний депутат України Олександр Волков (колишній радник Президента) вважає, що ці фракції, в першу чергу, шкодять Прем'єр-міністру Януковичу, а не парламенту. Він звернувся увагу на те, що депутати демонструють, що можуть працювати без цих трьох фракцій досить успішно. Тому їхню позицію він охарактеризував як "не від великого розуму" й запропонував їм замислитися, оскільки твердих 226 голосів уже є, і ними можна ухвалювати

МОНІТОРИНГ ВИБОРІВ

ТИМЧАСОВА КОМІСІЯ ДІЄ

Незважаючи на відвертий бойкот пропрезидентськими фракціями створення парламентської Тимчасової комісії з питань моніторингу реалізації законодавства про вибори Президента України, діяльність комісії триває. 22 вересня відбулося установче засідання, на якому були присутні 9 членів із 12, тобто — кворум був. Засідання проігнорували представники "Трудової України" та СДПУ(о). Заступником Володимира Литвина обрали Віталія Олуйка (НДП), секретарем — соціаліста Михайла Мельничука.

На засіданні було вирішено створити чотири робочі групи. Перші дві будуть займатися моніторингом виконання закону про вибори в частині дотримання принципу рівних умов проведення кандидатами передвиборної агітації з використанням ЗМІ всіх форм власності та законодавчого забезпечення президентських виборів. Ще дві робочі групи будуть з'ясувати практику формування територіальних виборчих комісій і стан готовності до проведення голосування 31 жовтня, практику розгляду скарг із приводу порушень вимог Закону "Про вибори в Україні".

На цьому засіданні були присутні представники Центральної виборчої комісії, Служби безпеки України, МВС та Генпрокуратури.

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

ДЕПУТАТСЬКІ ЗАПИТИ

Верховна Рада підтримала низку депутатських запитів:

— Володимира Яворівського до Президента України з приводу цинічних коментарів заступника глави АП Василя Базіва щодо причин отруєння лідера "Нашої України" Віктора Ющенка, які свідчать про моральний рівень керівництва Адміністрації Президента.

— Андрія Деркача до Президента України, голови Тимчасової слідчої комісії парламенту з дотримання законодавства В. Литвина щодо забезпечення гарантій на свободу слова та невтручання в діяльність ЗМІ та депутатів.

— Андрія Деркача до низки комітетів Верховної Ради щодо бездіяльності Генпрокуратури за фактом протиправних дій СБУ в перешкоджанні журналістам та працівникам ЗАТ "Інформаційно-видавнична група "Телеграф".

— Григорія Омельченка до прес-секретаря Прем'єр-міністра Януковича із приводу невідкладного надання копій судових рішень та інших документів щодо колишніх судимостей та вчинення злочинів прем'єром Януковичем.

— Миколи Томенка до Генерального прокурора Г. Васильєва щодо переривання трансляції на каналі УТ-1 програми з виступом Юлії Тимошенко.

— Івана Міговича та Віктора Балого до Генерального прокурора України Васильєва щодо вчинення корупційних діянь, порушення чинного законодавства міністром МВС Блоком та начальником закарпатської міліції Варцабою (щодо будівництва особистого житла для міністра силами міліції).

— Івана Міговича та Віктора Балого до Генерального прокурора з приводу зловживання службовим становищем головою Адміністрації Президента та головою Закарпатської облдержадміністрації, грубого порушення законодавства щодо охорони навколишнього середовища.

— Юрія Кармазіна до Генерального прокурора стосовно проведення перевірки інформації щодо встановлення незаконного, негласного, цілодобового стеження за Головою Верховної Ради України.

— Івана Міговича до міністра охорони здоров'я, голови Комітету Верховної Ради щодо необхідності проведення компетентної, незалежної експертизи, мотивів та обставин загибелі ректора Ужгородського національного університету Володимира Сливи.

— Григорія Омельченка до міністра оборони України з приводу перевірки інформації щодо приєднання військового звання майора запасу колишньому засудженому Вікторові Януковичу.

— Олега Тягнибока до Прем'єр-міністра України В. Януковича та Генерального прокурора Васильєва про порушення мовних прав громадян і приниження національної честі та гідності українців унаслідок надання посадовими особами Мінекономіки протизаконних привілеїв російській мові та про бездіяльність прокуратури в цій справі.

● Сторінку підготувала Ірина КОЛЯКА

ПРОДОВЖЕННЯ ТЕМИ

Прес-секретар Віктора Ющенка Ірина Геращенко підтвердила, що ввечері 5 вересня напередодні захворювання у лідера "Нашої України" Віктора Ющенка відбулася зустріч із головою СБУ Ігорем Сметшом та його першим заступником, членом фракції СДПУ(о), народним депутатом Володимиром Сацюком. Темою розмови з силовиками була стурбованість Ющенка небезпечною тенденцією втручання силових структур у політичну боротьбу. Як повідомив в ефірі "5 каналу" народний депутат Євген Червоненко, це була незапланована зустріч, на яку лідер "Нашої України" "дуже не хотів їхати". За словами Червоненка, саме під час спілкування кандидата з керівництвом СБУ з приміщення була випроводжена державна охорона Ющенка. А тому — що відбувалося за її відсутності — невідомо. Водночас, за словами Ірини Геращенко, не можна говорити про паралелі між зустріччю з керівництвом силових структур і отруєнням Ющенка, бо не відомо, коли і ким насправді був отруєний лідер "Нашої України".

ЮЩЕНКА ОТРУЇЛИ РИЦИНОМ?

В інтерв'ю інтернет-виданню "Українська правда" український лікар австрійської клініки "Рудольфінерхаус", професор-хірург Микола Корпан повідомив, що Ющенко був прийнятий у Відні вночі з 9 на 10 вересня "у важкому стані з набором симптоматики, яка характеризувала множинне ураження різних органів і гострий перебіг хвороби". Зокрема хвороба відзначалася гострими головними болями, болем у грудній клітці та інших частинах тіла, призвела до паралічу лицевого нерва. Микола Корпан припустив, що "такою

сильною пусковою дією можуть бути тільки спеціальні речовини. Це не може бути звичайне харчове отруєння". За словами українського лікаря, була загроза життю Ющенка. У тому стані, в якому він прибув до австрійської клініки, летальність складає 15 %. Якщо б лідера "Нашої України" не доставили до Австрії протягом наступних 24—72 годин, то, за словами Корпана, ймовірність смерті складала б 80 %. І це — за умови багаторазового оперативного втручання й кількісного перебудування на стаціонарному лікуванні.

У свою чергу депутат Євген Червоненко повідомив, що жоден український лікар не поставив правильного діагнозу. Він також зауважив, що намір доставити Ющенка до Австрії був у представників ще 9 вересня, однак лікарі 4-го управління урядової лікарні "Феофанія" їх відмовляли. До того ж, якби була дана згода на блокаду для знеболювання, на якій наполягали лікарі 4-го управління, то на думку

австрійських лікарів, Ющенко б до кінця днів був на інвалідній колясці, — сказав Червоненко.

Згодом лідер Української народної партії Юрій Костенко заявив, що Віктора Ющенка отруїли рицином — речовиною, яку застосовують спецслужби під час спецоперацій. Ця речовина не має протитрути і за токсичністю може бути співставлена з бойовими отруйними речовинами, наприклад, із зарином. Смертельна доза рицину — один міліграм. Смерть настає (залежно від дози) за 6—8 діб. При цьому Юрій Костенко зазначив, що штабу Віктора Ющенка вже відомо, як сталося отруєння і хто за цим стоїть.

На сьогоднішній день Віктор Ющенко вже майже одужав. Лідерів "Нашої України" вдалося перебороти хворобу не лише завдяки вмільм діям австрійських лікарів, а й завдяки його міцному здоров'ю.

● Богдан ГДАЛЬ

РОЗСЛІДУВАННЯ ТРИВАЄ

21 вересня у парламенті було створено Тимчасову слідчу комісію з розслідування отруєння кандидата в президенти Віктора Ющенка. За цю постанову проголосувала рекордна кількість парламентарів — 425, серед яких представники всіх фракцій, у тому числі СДПУ(о), "Трудова Україна", "Регіони України". Перед цим відбулося голосування за включення в порядок денний; його підтримало 370 депутатів, серед яких лише 6 представників фракції Януковича.

Головою комісії було обрано колишнього розвідника Володимира Сивковича (група "Центр"), першим заступником — Сергія Шевчука (НДП), який вийшов із

парламентської більшості. Уже відбулося перше організаційне засідання, визначені чотири блоки роботи. Перший — це медичний блок, у складі комісії — 4 лікарі. Другий блок пов'язаний з оперативною роботою правоохоронних органів. Юридичний блок вирішуватиме питання, пов'язані з роботою за кордоном. І окрема тема — все, що стосується безпосередніх розмов, складання протоколів співбесід із постраждалими.

Комісія з'ясувала пікантні обставини. Так, виявилось, що в день отруєння Віктор Ющенко зустрічався... з керівником СБУ Ігорем Сметшом та його першим заступником Володимиром Сацюком

фото

(який і понині є народним депутатом від фракції СДПУ(о)). Тому комісія рекомендувала передати справу за фактом отруєння до Генераль-

ної Прокуратури. Прес-секретар СБУ підтвердила цю інформацію та висловила згоду відомства про передачу справи.

— **Як же постав Зоомузей, пане Миколо?**

— Коли в 1805 році в Кременці Тадеуш Чацький заснував Волинську гімназію, у ній з'явився зоокабінет. Перші експонати були закуплені з колекції останнього короля Польщі Станіслава Августа Понятовського у Варшаві — це близько 100 предметів. Спочатку колекціями не було кому опікуватися. І тільки в 1809 році приїхав вихованець Краківського та Львівського університетів, доктор медицини Вілібальд Готліб Бессер, який у Львові навчався і працював під керівництвом всесвітньо відомого ботаніка Шиверека. Він першим почав упорядковувати й досліджувати зоологічні колекції у Волинській гімназії, і саме тому з 1809 року ми ведемо родовід свого музею. Бо

перед відступом німців у 1943 р.

— **А які ще люди творили музей?**

— У 1842 році директором музею став видатний учений Карл Федорович Кесслер, вихованець Петербурзького університету, уродженець Східної Прусії. Він, очоливши в Київському університеті кафедру зоології, продовжив вивчати фауну нашого краю як ресурс. Коли Поділля, Волинь, Правобережжя досліджували Анжейовський і Бессер, то завдяки Кесслеру почалося вивчення фауни Центральної України, Лівобережжя і Півдня України включно з Кримом, Чорним і Азовським морями. Невипадково багато відновлених у 1990-х роках товариств, що займалися вивченням ссавців та птахів, носять ім'я Кесслера. Він першим

дикі кози бігали — не дурно називали теперішній Майдан Незалежності “Козиним болотом”. У нашому музеї зберігаються вовки, лисиці з Оболоні, орли й соколи з Кончі-Заспи. Сьогодні ж Київ паплюжать, роблять непотрібні забудови замість того, щоб брати великі гроші за зелений туризм. Європейці на все життя запам'ятовують саме Дніпро з островами й розкішною природою в центрі Києва, наші каштани й тополі по місту. А діброва в Кончі-Заспі, віком понад 400 років?! Наша влада все це нищить.

— **Пане Миколо, а яка цінність колекцій зоомузею Київського університету сьогодні?**

— Мають грандіозну цінність. У нас є типовий матеріал на десятки видів тварин. Що таке типовий матеріал? Коли вчені виявляють у при-

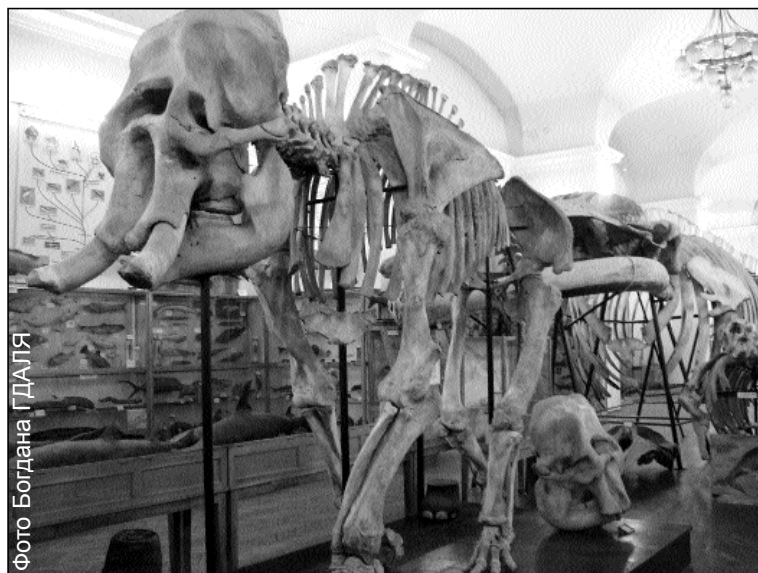

фото Богдана ГДАЛЯ

ТУТ ЗБЕРІГАЮТЬСЯ ЕТАЛО-

До ювілейних заходів у КНУ імені Тараса Шевченка працівники Зоомузею на чолі з директором Жанною Василівною Розорою готувалися неабияк, адже музей здавна демонструється при кожній нагоді найповажнішим гостям, у тому числі й іноземним делегаціям. Оновилися експозиції. З'явилася навіть дивовижна діорама з пінгвінами, над якою близько місяця працював заслужений художник України, автор унікальної

діорами Корсунської битви Сергій Гончаренко.

Наш співрозмовник Микола Миколайович БІЛЯШІВСЬКИЙ — працівник університетського Зоомузею — не менш цікавий, ніж заклад, у якому працює. Музейна справа — спадок його роду, де найбільш знаний його дід, відомий науковець і діяч УНР, творець нинішніх національних музеїв столиці України: художнього, історичного та народного мистецтва.

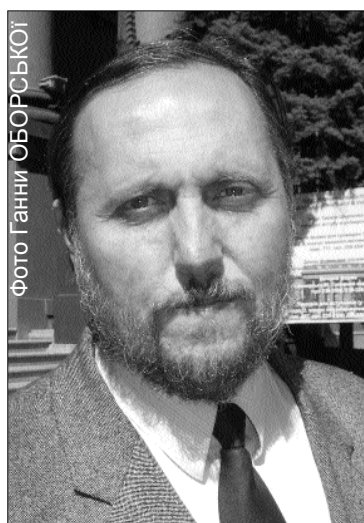

фото Ганни ОБОРСЬКОЇ

фото Богдана ГДАЛЯ

колекція без праці над нею і оприлюднення — ніщо. Речі оживають, коли з'являється ідея.

Бессер добивався, щоби зоокабінет визнала влада та хоч якось профінансувала (на інші кабінети — фізики, математики тощо — виділялося 200 карбованців сріблом щорічно). І тільки в 1821 році на зоокабінет почали виділяти по 60 карбованців сріблом на рік. Водночас сам Бессер на закупівлю експонатів жертвував набагато більше.

У 1826 році керівництво зоокабінетом перейняв колишній учитель малювання, що захопився вивченням рослинного і тваринного світу, Антоній Анжейовський. Бессер і Анжейовський створили колосальний музей із величезною кількістю колекцій безхребетних тварин, які знав увесь світ. Вони перші також вивчали фауну Правобережної України, влаштовували експедиції вздовж Південного Бугу, Дністра та Дніпра, аж до Одеси й Миколаєва. Кожен вид рослин чи тварин, крім назви бінарної, має додаткове слово в назві — ім'я автора, котрий описав цей вид. Так, величезна кількість трав, які зростають на нашій землі, — з ім'ям Бессера й Анжейовського.

У 1832—1833 роках Зоомузей разом із Волинським лицеем переїздить до Києва. Тільки колекції комах іще залишалися в Кременці, бо Бессеру не відшкодовували грошей, витрачених ним на закупівлю матеріалу.

Попервах Зоомузеєві було незатишно в Києві — не мав належного приміщення, деякі колекції попсувалися. Пізніше фінансування покращилося. Микола І у 1837 році навіть подарував нашому музею череп слона — на той час слони в Російській імперії були тільки в царському звіринці в Петербурзі.

— **Цей подарунок досі зберігається у вас?**

— Ні. Він, швидше за все, загинув під час пожежі в університеті

дав перелік українських назв риб, птахів, увівши деякі з цих назв у російську термінологію: білізна, мацена тощо (це пізніше замінили їх питомішими для росіян назвами). Кесслер — це й початок великого освітнього руху, початок спільної роботи викладачів природничих наук у Київському навчальному окрузі. У кожній школі сьогодні ви побачите в кабінеті біології колекційний куточок із муляжами, чучелами. А це почалося з того, що Кесслер просто вразив усіх, хто приїхав у 1861 році на перший з'їзд освітян, довершеністю своїх експозицій в університетському зоомузеї. Потім він уклав записку, де йшлося про те, що в кабінеті біології для нормального викладання зоології й анатомії людини потрібно мати близько 200 експонатів.

— **Скільки ж експонатів маєте?**

— У нашій експозиції близько 5,5 тисяч видів тварин. Для порівняння, в Київському зоопарку — не більше 500 видів тварин. Звичайно, живі зоологічні колекції теж дуже важливі, і їх мережу треба розширювати. На жаль, цього за часів незалежності не відбувається. Таке велике місто, як Львів, центр західного регіону, досі не має зоопарку. Колись в Оброшині Андрей Шептицький почав будувати звіринце. Помер владика, і львівська влада не продовжила його справи. А кричимо, що європейці, культурні...

— **Десятки років, досліджуючи мертвих тварин, не відчуваєте ізольованості від живого світу?**

— Працівники зоомузею, як і будь-які зоологи й ботаніки, працюють із мертвим матеріалом, щоб краще пізнати та зберегти живий світ. Ми не відсторонені, а максимально наближені до природи. Згадуваний мною Кесслер почав вивчати околиці Києва. Люди дізналися, хто ж, крім них, тут живе.

Колись на Хрещатику було перевісище — ловили звірів. Ще за часів Тараса Шевченка на ньому

фото Ігоря КОСТЮКА

Метелики тропіків в експозиції музею

роді новий організм, його описують за певною кількістю особин. Ці перші особини називають “типовим матеріалом”, а одна з них є носієм назви (латинської, адже мільйони існуючих видів тварин не може назвати й класифікувати жодна жива мова). Так ось, ми маємо і типовий матеріал і носіїв назви. Буває, особини лежать у нас десятки років і раптом наші науковці описують їх як нові види тварин. Я нещодавно описав нових жуків, котрих давно власноруч уїмав. Колега Валерій Корнєєв описав мух, вплираних колись видатним мандрівником Козловим у Центральній Азії. Мої колеги в музеї Ігор Костюк, Олексій Бідзіля, Олександр Зиков описують нові види метеликів, гризунів.

На жаль, наш музей загинув у 1943 році. Знаменитої колекції Кесслера вже немає, але зберігаються його наукові праці. Із довірених збереглася лише колекція метеликів Палеарктики, подарована Левом Шелюжком у 1940 році. Вона налічує близько 400 ти-

сяч розправлених метеликів.

В університетській бібліотеці залишилися безцінні праці інших видатних учених, що працювали в музеї. Як не згадати засновника порівняльної ембріології безхребетних тварин Олександра Ковалевського. За нього університет став одним із найкращих у світі зоологічних центрів. Потім працював Микола Бобрецький, що написав перший підручник для університетів із зоології російською (перший підручник із ботаніки написав Михайло Максимович). До речі, один із наших директорів у радянську епоху Олександр Корнєєв спільно із професором Борисом Мазурмовичем написав легендарний підручник із зоології для середніх шкіл — єдиний підручник із природничих дисциплін, не спущений із Москви, а написаний у нас (решта союзних республік вивчала зоологію за іншим підручником). От вам традиції Кесслера, Бобрецького, інших учених музею та університету. Цікаво, що

наш великий Тарас Шевченко прекрасно малював і краєвиди, і людей, і тварин. Тварин малювати не просто, анімалісти — це рідкісний фах. Тож недарма Тарас Григорович працював в університеті поруч із Карлом Кесслером. Як писав Афанасьєв-Чужбинський, Шевченко міг годинами спостерігати за якимись жуками. Це ж питома риса справжнього натураліста! Він залишив нам малюнки сайгаків, кажана, середньоазіатського тигра, що вже нині вимер, малюнок жука-рогача. Не випадково і “хрущі над вишнями гудуть”...

Загалом, університетські вчені, творці зоомузею зробили колосальний внесок у вивчення світової фауни. Той же Олексій Коротнев, що організував зоологічну станцію на березі Середземного моря, куди їздила вся Європа. Він же здійснив експедиції на Байкал у 1900—1902 роках, і Київський університет півтора десятка років описував фауну Байкалу, збільшивши у багатьох групах кількість відомих там видів тварин удвічі. Крім того, вивчали фауну на Зондських островах, у Тихому океані, в Червоному морі. У 1943 році, до пожежі, музей мав 2,5 млн. одиниць зберігання (одиницею могла бути банка з трьома тисячами рачків). Це був один із найкращих музеїв Європи.

Завдяки Володимирові Артоблевському музей після війни не ліквідували, як ліквідували, наприклад, університетський музей старожитностей. Практично заново створювали колекції — їздили в експедиції, інші музеї дарували свої експонати.

— **Чим найбільше пишаєтеся?**

— Колекцією метеликів усієї Палеарктики — близько 400 тисяч екземплярів.

Маємо також дуже гарну колекцію жуків. Це — 20—30 тисяч одиниць зберігання (ще більше — в нерозправленому матеріалі). Не порівняти, звичайно, з тим, що мав музей до пожежі: у 1891 р. музейна збірка жуків налічувала 3,5 тисячі видів жуків.

Є унікальна колекція птахів — близько 16 тисяч екземплярів. Охоплює Палеарктику, хоча краще представлена Україна. Чудова колекція мишоподібних гризунів.

Часто закордонні вчені нам присилають згадуваний мною “типовий матеріал”. Ці еталони живої природи ми одержуємо з Росії, Естонії, Німеччини, Австрії. Прагнемо, щоби наш музей оголосили національним надбанням, хоча Міністерство науки й освіти поки що відмовляє нам у цьому. Нині маємо статус навчальної лабораторії. Разом із тим, колекції з прикладної ентомології в експозиції зоомузею — одні з найкращих у світі. Це було визнано фахівцями Гарвардського університету.

Підготував
Олександр СОЛОНЕЦЬ

“ПРОСВІТА” СЬОГОДНІ

— **Пане Миколо, Вас знають як глибоко віруючу людину. Розкажіть про себе, свою сім'ю.**

— Батько закінчив духовну академію. Мама — з простого селянського роду, теж змалку віруюча, шанувала традиції. Навіть за радянських часів, коли руйнувалися церкви, ми щонеділі, гарно й охайно вбрані, йшли до церкви. Ще як був зовсім маленьким, мені запали в пам'ять ці всеношні служби на Великдень, весілля в церкві, коли приїжджали на конях, облетених

бою. Відчувається, як вони тебе бережуть, допомагають у цих випробуваннях. Через це вважаю, що релігійне виховання дає суспільству дуже багато. Це — надзвичайно потужний регулятор людської поведінки.

— **Ви належите до Єпархіяльного управління полтавської єпархії. Що для вас Церква?**

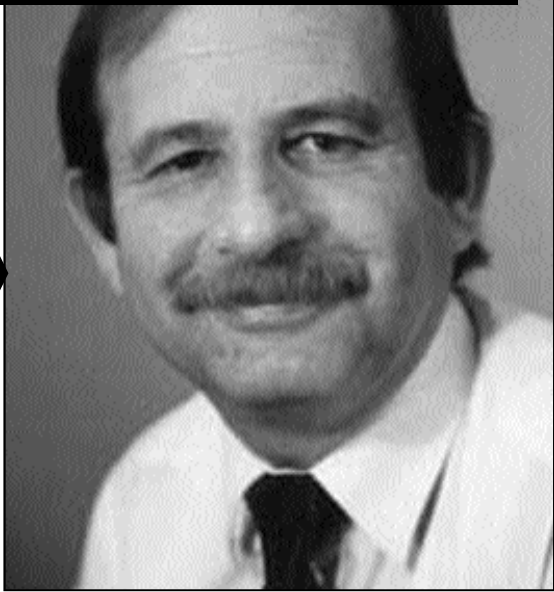
— І по сьогодні ніде так не відчуваю зв'язку зі своїм народом, як під час релігійних відправ, коли звучить спільна молитва “Отче наш”, коли люди співають “Вірую”, та й сам стан молитовний — він ти-

сільським. Свого часу мені вдалося дуже допомогти громадам Полтавської Свято-Миколаївської церкви та церкви с. Супрунівка, коли добився їх фінансування (разом — близько 30 тис. грн.). Після сумнозвісних подій довкола захоплення Свято-Миколаївського храму, по суті, не віруючими цієї церкви, я декілька разів звертався з депутатськими запитами та зверненнями. Рух брав безпосередню участь у тому, щоб приміщення було повернуто його законному власнику. Незабаром у Полтаві відкрився відбудований Свято-Успенський

храм, пов'язуючи це з християнською етикою, християнським світоглядом, так як це робить, скажімо, наш єпископ Полтавський і Кременчуцький Євсей. Людина, яка ходить до церкви, не знаходиться поза суспільством, так само й Церква. Мусимо знаходити між собою порозуміння, бо робимо одну справу, в нас один Господь. А те, що проголошують деякі російські церковні ієрархи, свідчить про те, що Російська Церква й досі продовжує бути служницею держави, а не самодостатньою релігійною інституцією.

МИКОЛА КУЛЬЧИНСЬКИЙ: «РАДІСТЬ ЖИТТЯ — ЦЕ ТВОРИТИ ДОБРО»

Наш позаштатний кореспондент Галина ПУСТОВГАР розмовляє із народним депутатом України, довіреною особою Віктора Ющенка, членом парламентського міжфракційного об'єднання “Україні — Помісну Церкву” Миколою КУЛЬЧИНСЬКИМ.

стрічками, ті ж церковні розписи, сама служба — все це справляло глибоке й непроминаюче враження і змушувало думати. А ще, коли мама казала, що не можна брехати, “бо Господь усе бачить”. Отримав двійку, через це він і не став священиком, бо його покликанням була музика. Наш церковний хор у Новомосковську “гримів” на всю область. До батька приїздили співати навіть артисти опери з Дніпропетровська.

Мої дід і прадід, і дядьки були священиками, і ця лінія порушилася на батькові. Батько, хоч і закінчив духовну академію, був дяком і регентом, бо над усе любив музику, відвідував консерваторію. Мабуть, через це він і не став священиком, бо його покликанням була музика. Наш церковний хор у Новомосковську “гримів” на всю область. До батька приїздили співати навіть артисти опери з Дніпропетровська.

Раніше з першого класу в школі велася атеїстична пропаганда. Пригадую, були так звані “лінійки”, на які шикувалася вся школа, і щоразу директор (вона була звідкілясь із Росії) викликала нас із братом, ставила перед тою “лінійкою” і шпетила на всі заставки, що ми, мовляв, такі-сякі негідники, ходимо до церкви... (А батько сказав: “Ходили до церкви й будете ходити”). Це тривало роками. Брат тримався як скеля, а я одного разу, був десь у класі п'ятому, не витримав — так вона мене дістала. Пам'ятаю, прийшов у клас (нікого ще не було), сів і розплакався. І зайшла одна вчителька, пригорнула мене, пожаліла, погладила по голові. І так мені гарно стало, і я зрозумів, що все в світі робиться за заповідями Господніми, що Господь — є любов, що я не один у світі.

У радянські часи віра підтримувала і в політичному ув'язненні за протест проти русифікації. Зі мною був завжди образ Матері Божої, і я молився до Богородиці щовечора. Таке загострення подібних почуттів було і в мого побратима-політ'язня, нині покійного Івана Сокульського. В неволі загострюється зв'язок між вищими силами і то-

сячами ниток прив'язує мене до України, українського народу. І в цьому відчувається пилома України, не зруйнована совдепом.

Я належу до Київського Патріархату, брав участь у створенні першої громади Автокефальної Церкви, а пізніше, коли відбулося об'єднання УАПЦ і частини Московського Патріархату, ми стали належати до Київського Патріархату і почали працювати на розбудову наших парафій. На сьогодні ми вже маємо близько 150 громад Київського Патріархату, хоча це тяжкий процес: бракує коштів, не вистачає священиків. Але я мрію, щоб в Україні була єдина помісна Церква з Патріархатом у Києві.

— **Ви входите до міжфракційного об'єднання Верховної Ради “Україні — Помісну Церкву”. Що вдалося зробити об'єднанню в цьому напрямку?**

— У ньому налічується близько 100 народних депутатів, які хотіли б мати в Україні одну Помісну Церкву. Організовувалися поїздки на Святу землю, проводилися “круглі столи” з розгляду цих проблем. Намагаємося, щоб релігійне законодавство було гармонійне, і не дозволяло будь-якій конфесії мати якісь виключні права.

— **Що конкретно роблять очолювані Вами полтавські Рух і “Просвіта” для підтримки християнської віри?**

— У нас люди різних конфесій, хоча взагалі Народний Рух України належить до правого консервативного світогляду, для якого родина, етичні та релігійні цінності є фундаментальними. Тому ми завжди підтримували становлення спочатку Автокефальної, а потім УПЦ КП. “Просвіта” теж завжди стояла разом із Церквою. Ми перші відродили звичай колядування. Крім нас тоді ніхто цього не робив.

Також боролися за передачу Київському Патріархату дзвіниці Полтавського Свято-Успенського собору. Ми домоглися свого часу приїзду та дозволу на богослужіння Патріарха Мстислава, і я ходив не в один кабінет і мав серйозні й різкі розмови, поки все владналося. Часто допомагаю священикам Київського Патріархату, особливо

кафедральний собор. Я разом із колегами — рухівцями й просвітцями — був серед ініціаторів його відродження. Завдяки нашим організаціям і з'явився оргкомітет із відродження собору. За часів прем'єрства Ющенка за моєю пропозицією бюджетом заклалося фінансування відбудови цієї православної святині.

Щороку в дні Різдва Христового наші організації спільно з крайовим братством Апостола Андрія Первозванного та релігійними громадами влаштовують вечори для дітей-сиріт та дітей із малозабезпечених родин. Традиційним стало проведення нами свята Святого Миколая для дітей-інвалідів. Опікуємося дитячо-юнацькою організацією “Пласт”, гасло якої — “Бог і Україна”. У пластових таборах діти виховуються в дусі християнської моралі.

Обласні Рух і “Просвіта” допомогли християнам області згуртуватися в обласну громадську організацію “Україні — Помісну Церкву!” Завдяки “Просвіті” налагоджено культурно-релігійний взаємобмін між молоддю Баварії та Полтавщини. Майже щороку відбуваються зустрічі, по чергово — то в Україні, то в Німеччині. Молоді католики із задоволенням бувають у православних храмах, і навпаки. Таким чином утверджуємо релігійну терпимість і міжконфесійну толерантність, що так важливо в сучасному світі.

— **Як Ви ставитеся до УПЦ Московського Патріархату?**

— Туди ходять наші громадяни. І хай вони там слухають Слово Боже. Гріх лежить не на людях, а на священику, котрий щось не таке каже або до чогось закликає. Але він водночас і помазаник, у нього апостольська благодать. Треба, щоб внутрішній досвід цих людей дійшов до того рівня, коли б вони відчули потребу саме у своїй рідній Церкві. Інша справа — месійна роль священиків. Бо священик — не тільки виконавець обряду, це пастир своїх овець. Він може і зобов'язаний говорити з людьми на всі теми, що хвилюють суспіль-

ство, пов'язуючи це з християнською етикою, християнським світоглядом, так як це робить, скажімо, наш єпископ Полтавський і Кременчуцький Євсей. Людина, яка ходить до церкви, не знаходиться поза суспільством, так само й Церква. Мусимо знаходити між собою порозуміння, бо робимо одну справу, в нас один Господь. А те, що проголошують деякі російські церковні ієрархи, свідчить про те, що Російська Церква й досі продовжує бути служницею держави, а не самодостатньою релігійною інституцією.

— **У продовження теми “церква і держава”: в Україні скоро відбудуться президентські вибори...**

— Церква має бути відділена від державної адміністрації, державної бюрократії, але вона не може відділитися від свого народу. Щодо виборів: я вважаю, що Церква має повне моральне право висловити свою думку, кого б вона хотіла бачити Президентом в Україні, виходячи зі своїх релігійних християнсько-етичних принципів. Під час відомих подій у Грузії їхній православний Патріарх Ілля II рішуче висловився проти цинічних фальсифікаторів народного волевиявлення і благословив законно обраного президента Михайла Саакашвілі. Так сталося і в Сербії: їхній православний Патріарх теж не заплочив очей на фальсифікації з боку людей Мілошевича і благословив нову, знову ж таки, законно обрану владу. Це — не підпорядкування державі, це — громадянська й етична позиція. В усьому світі є християнські партії. До речі, в Україні вони підтримують лідера коаліції “Сила народу” Віктора Ющенка.

— **Чому Ви вирішили стати його довіреною особою?**

— Крім політичної позиції, є й інші моменти. Коли говорити про віру, то мене родина Ющенків просто вражає своєю глибокою вірою. Я знаю його самого, його брата Петра, і запевняю, що ця віра — не показова. Раніше я ходив у Києві до Свято-Михайлівського монастиря, потім — у церкву Києво-Могилянської академії, і кілька разів бачив родину Ющенків. Це все було задовго до виборів. Я не помітив охорони, стояв збоку і спостерігав. І я бачив, що ця молитва — справжня. На Українську землю хтось має прийти, щоб установити тут силу закону — і Божого, і людського. Це провидіння.

Пізнати радість молитви, радість спілкування з Богом, творити добро, залишити добрий слід на землі — це і є радість життя.

СТОЛІТНІЙ ЮВІЛЕЙ ПЕРЕКЛАДУ БІБЛІЇ

З нагоди 100-літнього ювілею першого перекладу Біблії українською мовою в Сумах було проведено міжнародну міжконфесійну науково-практичну конференцію. Нагадаємо, що в 1903 році у Відні було надруковано Біблію українською мовою, переклад якої зробив саме уродженець Сумщини Пантелеймон Куліш (1819—1897) у співпраці з Іваном Пулюєм та Іваном Нечуєм-Левицьким.

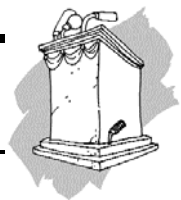
Конференція проходила в козацькому Свято-Воскресенському храмі, який побудували козаки на чолі з отаманом, Герасимом Кондратьєвим 300 років тому. У роботі конференції взяли участь науковці з України, Росії, Білорусі, США.

Учасники конференції відмітили, що праця з перекладу богослужбової літератури українською мовою продовжується і в наш час. Перекладено та видано багатотиражними тиражами Новий Заповіт, богослужбове й требне Євангеліє, Апостол, Служебник та багато інших. Мабуть, не випадково до 100-річчя перекладу Біблії Кулішем, Пулюєм і Левицьким побачив світ новий переклад Святого Письма сучасною українською Патріарха Філарета. Визначною подією в сучасному церковному житті стало й видання трьохсоттисячним тиражем “Закону Божого” українською мовою. Ця книга безкоштовно розповсюджується в парафіях Київського Патріархату, навчальних закладах, бібліотеках, громадських організаціях, державних установах, у підрозділах українського війська — поміж віруючих і невіруючих.

Усебічний аналіз сучасного стану духовності краю накреслив перспективи розвитку українського православ'я на теренах Сумщини. Останнім часом Сумською єпархією Української Православної Церкви Київського Патріархату проведено дві науково-практичні конференції стосовно історії православ'я Сумщини. Досягли толерантного співіснування більшості релігійних конфесій краю. Окрім того, завдяки співпраці з владними структурами міста Суми, священики Сумської єпархії Української Православної Церкви Київського Патріархату викладають на засадах експерименту предмет “Християнська етика” в загальноосвітній школі І—III ступенів “Золота рибка” та в гімназії № 1. Юнацтво цих шкіл відповідно різняться серед інших своєю толерантною поведінкою та громадською позицією.

Враховуючи визначну роль перекладу Біблії рідною мовою для становлення нації, учасники конференції виступили з ініціативою відкрити пам'ятник перекладачам першого повного видання Біблії українською мовою Пантелеймону Кулішу, Іванові Пулюю та Іванові Нечую-Левицькому в місті Суми. Зважаючи на те, що практично всі типові старовинні українські та козацькі храми в Сумській області передані представникам Російської Православної Церкви в Україні, конференція звернулася з проханням до місцевої державної влади повернути Сумській єпархії Української Православної Церкви Київського Патріархату типові храми, які ще не передані державою у власність Церкви.

● **Віктор АЗАРЕНКОВ**, член “Просвіти”, депутат Сумської міської ради

ДЕСТРУКТИВНА АНТИКОНСТИТУЦІЙНА ЗАЯВА ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА В. ЯНУКОВИЧА

Як повідомило інформагентство ІТАР-ТАСС, 27 вересня 2004 року, виступаючи перед представниками російських ЗМІ, Прем'єр-міністр України та кандидат у президенти Віктор Янукович заявив, що російська мова повинна бути діловою мовою і другою державною мовою на території України, а також про те, що в Україні слід запровадити інститут подвійного громадянства.

Запровадження другої мови як державної і подвійного громадянства, не передбачених Конституцією України, означатиме:

- внесення недовіри, а то й ворожнечі між українцями та росіянами й розкол українського суспільства;
- приниження представників інших національностей, мова яких не матиме такого статусу — угорців, румун, молдован, поляків, кримських татар та ін.;
- відсунення України як культурної й наукової потуги на узбіччя вселюдського прогресу;
- і врешті-решт, розвал України як держави.

У зв'язку з цим Центральне правління ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка висловлює обурення й протест і звертається до ЦВК з вимогою розглянути цю заяву кандидата в президенти В. Януковича як антиконституційну та зробити висновок про правомірність його балотування на посаду Президента України.

**Центральне правління ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка
28 вересня 2004 року, м. Київ**

ФАКТИ І КОМЕНТАРІ

Першою ластівкою “відставки” міністра оборони Євгена Марчука став розгорнутий сюжет про Україну, нашу армію і пана Марчука, що вийшов в ефір 20 вересня на російському телеканалі “РТР”. Колеги-журналісти з сусідньої країни наче виконували пряме розпорядження “темника”, доволі невміло реанімувавши міністрове висловлювання кількома історичними фактами про можливість зникнення з армійських складів небоездатних ракет. Як же такий міністр керує українською армією? — по-сусідськи турботливо й по-сусідськи безпечно зробили висновок російські журналісти.

Далі події не забарилася. На прес-конференції Генпрокуратура в особі Геннадія Васильєва робить “сенсацію”. Марчук особисто дав дозвіл на незаконне використання наших вертольотів для гасіння пожежі в Туреччині, і як “зиск від цих обмудок” — 3 вересня цього року

АРМІЮ ГОТУЮТЬ ДО ВИБОРІВ...

загинув троє громадян України, знищений Мі-8 залишковою вартістю 415,256 тисяч гривень.

Ще 21 вересня міністр оборони Євген Марчук протягом 2 годин спілкувався з очима на “гарячій телефонній лінії”, заявивши, між іншим, що Міністерство оборони ще до нього надавало вертольоти для боротьби з пожежами в Португалії та Туреччині, а він, у свою чергу, вивчивши правову основу угоди (“наші юристи стверджують, що не було порушень законодавства, (...) — визнати договір незаконним може тільки суд”), на прохання міністра оборони Туреччини погодився продовжити співробітництво.

Попри все, події розгорталися блискавично. Про своє звільнення з посади міністра оборони Євген Марчук довідався 22 вересня... з електронних ЗМІ (жодного офіцій-

ного документа ще тривалий час після цього не оприлюднювали). Щоб звільнити міністра, виявилось, достатньо Президенту після відвідин Павлоградського хімізаводу (Дніпропетровська область) і наради з проблем утилізації твердого ракетного палива заявити: “Я приймаю відставку Марчука. За те, що й у цьому плані робиться отут (на Павлоградському заводі — О. С.) не так, як потрібно робити по-державному... Цей, практично, відкритий саботаж — я такого не розумію”. Обурюючись станом ліквідації боєприпасів в Україні, пан Президент, по суті, на своєму рівні інтерпретував “наїзд” на Марчука російських телевізійників 2 дні тому. Невипадково деякі ЗМІ й аналітики говорять про “російські ноги” відставки міністра оборони.

24 вересня, в п'ятницю, прес-

служба Президента повідомила, що Леонід Кучма, прибувши до Криму, підписав указ про призначення міністром оборони Олександра Кузьмука. Нагадаємо, що нинішній народний депутат О. Кузьмук уже обіймав цю посаду з 11.07.1996 р. по 24.10.2001 р. Саме під його керівництвом наші ЗСУ “прославилися” своїми навчаннями, коли одна навчальна ракета збила російський пасажирський літак з ізраїльськими громадянами, а інша влучила в житловий будинок у Броварах. Утім, це не перешкодило Кузьмуку відразу (в той же день!) після поширення інформації про зняття Марчука, не приховуючи радості, схвалювати рішення Президента. Мало того — на прес-конференції у той же день Кузьмук устиг заявити, що він не проти знову стати міністром оборони.

Деякі коментатори й аналітики вважають, що подібна ротація в ЗСУ, а тим паче її поспіх — результат наближення виборів. Пригадалось їй те, що Євген Марчук обіцяв чесні вибори Президента у військових частинах, хоча мало хто й повірив у це, адже ідеалізувати Марчука — просто безглуздо. Очевидно, перед виборами влада хоче бачити керівником армії дуже контрольовану й наближену до неї особу. До того ж, проросійські виборчі декларації владного кандидата змушують призупинити й без того надповільну інтеграцію наших ЗСУ в НАТО. А Євген Марчук, попри все, виразно позиціонував себе і свою програму військової реформи з натовським орієнтиром. Окрім іншого, ротація на найвищому армійському рівні напередодні президентських виборів в Україні не виключає, що влада продумує і силові сценарії розвитку подій.

Олександр СОЛОНЕЦЬ

ОСЬ ТАКА ІСТОРІЯ...

У п'ятницю 24 вересня, під час візиту Прем'єр-міністра України Віктора Януковича до Івано-Франківська, на нього був здійснений напад. За повідомленнями загальнодержавних ЗМІ, які переповіли офіційну заяву прес-секретаря Прем'єр-міністра Ганни Герман-Стеців, коли Янукович виходив зі свого автобуса, у нього з натовпу кинули “яйцем та іншим твердим предметом”. На думку неформального радника Прем'єр-міністра Тараса Чорновола, яку він висловив у студії “5 каналу”, ймовірно, у кандидата в президенти був кинутий камінець. За іншою версією, що пролунала з боку представників Прем'єра, в нього кинули акумулятором від відеореєстрації. Хоча сповільнене відео в ефірі “5 каналу” показало, що на шкіряній Януковича розбилася звичайнісіньке яйце. Та й згодом у лікарні якихось слідів від інших “предметів” на обличчі

ТОМУ ЩО ЯЙЦЕ

Прем'єра не було виявлено. Прем'єр-міністр подивився на розбите яйце, яке розтікалося в нього на грудях, і... знепритомнів. Його відразу підхопили охоронці й занесли до мікроавтобуса. Янукович був госпіталізований до місцевої лікарні, яку, за повідомленнями очевидців, стали охороняти задовго до інциденту. Пацієнт “скаржився на головний біль, загальну слабкість, запаморочення та був переведений до відділення інтенсивної терапії”.

Зловмисника, який кинув яйцем у Януковича, відразу ж було затримано й невдовзі, за проханням його батька, звільнено. Це син одного з деканів Прикарпатського університету імені В. Стефаника, безпартійний Дмитро Романюк. Чинний Прем'єр-міністр, перебуваю-

ючи в лікарні, повідомив, що не має претензій до хлопця, який “зробив це зі мною”, але має ці претензії до лідера “Нашої України” Віктора Ющенка.

Усе ж невідомо, яким чином студенти університету, що стояли з гаслами за Януковича, причетні до передвиборчої кампанії Ющенка. Тим паче, що прихильників опозиційного кандидата, як показують світлина сайту www.ifportal.net, не було на місці інциденту. Вони з прапорами кампанії Ющенка стояли збоку.

За інформацією “5 каналу”, після цієї події за участю прес-секретаря Януковича Ганни Герман-Стеців у кількох операторів були конфісковані відеореєстрації із записом інциденту. А Прем'єр-міністр, перебуваючи в лікарні, висловив претензії до дій блоку “Наша Україна” і зауважив, що “націоналізм — це хвороба!”

У свою чергу довірена особа Віктора Ющенка, народний депутат Микола Томенко заявив, що Віктор Янукович має особисто виступити за свої заяви про нібито причетність Віктора

Ющенка до нібито нападу на нього, інакше лідер “Нашої України” подасть до суду. Він також закликав вибачитися перед Ющенком прес-секретаря Януковича Ганну Герман-Стеців та народних депутатів Тараса Чорновола й Олександра Колоніарі. Бо “за участю названих осіб та телеканалів Медведчука розгорнулася дезінформаційна кампанія”, — говорить в заяві Томенко.

За його словами, “верхом цинізму є те, що емоційно-психологічну слабкість Прем'єра Януковича

БЮДЖЕТНІ ДИСКУСІЇ

прийняти цей проект бюджету до розгляду. Водночас він наголосив на тому, що більше десяти статей запропонованого проекту вступають у протиріччя з Бюджетним кодексом, більшість пропозицій ВР не враховано. Зокрема уряд проігнорував пропозицію скоротити чисельність чиновників на 10 %.

Петро Порошенко звернув увагу на те, що проект бюджету передбачає лише 8 % росту ВВП, що веде до втрати 8 млрд. грн. Це свідчить про намагання заховати гроші від народу, як це було зроблено в 2004 році. Такої ж думки Порошенко і стосовно показника інфляції, вважаючи його дуже заниженим.

Виявилось, що проект бюджету не передбачає гро-

шей для виплати підвищених пенсій на наступний рік. На його думку, щоб ці доплати не перетворилися на одноразовий передвиборчий підкуп виборців, — потрібні додаткові 10—12 млрд. грн.

Після виступів представників фракцій і груп на розгляд парламенту було запропоновано відхилити проект бюджету на 2005 рік, ця пропозиція набрала 209 голосів (“Наша Україна”, БЮТ, СПУ, КПУ). Таким чином, згідно з Бюджетним кодексом, робота над проектом переноситься в парламент — у депутатські групи та комітети. Перше читання проекту Бюджету заплановано провести напередодні президентських виборів — 20 жовтня.

Ірина КОЛЯКА

ку влаштували й проти лідера БЮТ Юлії Тимошенко під час її виступу перед виборцями в Конотопі Сумської області. Але, на відміну від чинного Прем'єр-міністра, Тимошенко після влучання в неї яйцем не моргнула й оком і продовжила свій виступ.

Цікавим і своєрідним продовженням “ячної історії” є заяви Віктора Януковича, зроблені ним на зустрічі з російськими журналістами 27 серпня. Кандидат у президенти України пообіцяв, у разі своєї перемоги, зробити російську мову другою державною, надати бажаним подвійне громадянство (російсько-українське), не вступати до НАТО, а також повідомив про неможливість співпраці з Ющенком, як потенційним Прем'єром, “бо в нього відсутній залізний характер”. Очевидно, ознакою “залізного характеру”, який щосили прославляють піарщики Прем'єра, є відсутність особистої хоробрості та уміння “наїздами” досягати бажаного результату — бодай і президентської посади.

Богдан ГДАЛЬ